

{Inhoud}

Interview _____ **3**

Hendrik Vos: 'Aan het eind van de weg ligt een schraal Engels' -
Bruno Comer

Taalwerk _____ **6**

Koning Willem-Alexander geeft persoonlijk interview, koning Filip
niet: een gevolg van verschillende culturen? - **Joline van Kemenade**

Taalwerk _____ **9**

Ervaring met kinderspraak beïnvloedt spraakperceptie van
luisteraars - **Nathalie Boonen, Hanne Kloots en Steven Gillis**

Idioom & Co _____ **12**

Nu eenmaal: een strategisch dialoogartikel - **Bert Cappelle**

Broodje taal _____ **14**

To English, or not to English? - **Sara Van Daele**

Dossier _____ **16**

"'s Nachts da stond daar al in vier en vlam." Vooropplaatsing zonder
inversie in de West-Vlaamse en Frans-Vlaamse dialecten - **Chloé
Lybaert en Bernard De Clerck**

Dossier _____ **19**

Zanzu.be. Seksuele voorlichting in 14 talen - **Pauline Van Daele, July
De Wilde, Ellen Van Praet, Katrijn Maryns en Kaat Van Bosstraeten**

Taalkronkels _____ **22**

Ik ben al lang geen Nederlander meer - **Albert Oosterhof**

Te boek _____ **23**

Over rivieren, beken en andere watertjes - **Miet Ooms**

Twee atlassen vol taalverhalen - **Miet Ooms**

De Europese Gerechtelijke Taalbescherming - **Leonie Degroote**

Column _____ **27**

Autotherapie - **Hugo Brouckaert**

Errata? _____ **28**

Hendrik Vos:

'Aan het eind van de weg ligt een schraal Engels'

Bruno Comer

'Een grondig debat voeren, zodat we weten waarmee we bezig zijn', dat is wat volgens Hendrik Vos in de eerste plaats moet gebeuren inzake de verengelsing van het hoger onderwijs. 'Je staat ervan te kijken hoe die evolutie sluipend tot stand komt, gewoon omdat de betrokkenen vinden "dat het nu eenmaal zo is" of "dat er geen weg terug is".'

Het is moeilijk om uit te maken aan welke Vlaamse universiteit dit proces het verst gevorderd is, maar vast staat dat Nederland op dat vlak nog verder geëvolueerd is. Daar worden 60% van de cursussen in het Engels gegeven en bij de masteropleiding loopt dat op tot meer dan 70%. Daarover is nu een groot debat aan de gang bij onze noorderburen. Zo schrijft de kunsthistoricus Thomas Von der Dunk dat de opmars van het Engels in de leslokalen nieuwe franskljons kweekt en tot absurde situaties leidt waardoor Duitse studenten die in Nederland studeren, Marx en Nietzsche in het Engels moeten lezen.

Hoorcollege moet begeisteren

'Door de cursussen in het Engels te geven sluit ons onderwijs beter aan bij de internationale academische wereld en kunnen we de concurrentie aangaan met universiteiten wereldwijd', luidt het bij de voorstanders. De verwachting is dat onze universiteiten zo meer buitenlandse studenten zullen aantrekken. In Nederland zijn het bijvoorbeeld universiteiten die dicht bij de grens liggen, die het meest op het Engels inzetten. De tendens om naar het Engels als onderwijstaal over te schakelen geldt in de eerste plaats voor kleinere landen zoals Nederland en België. Grotere talen zijn er minder gevoelig voor.

'Nu zou ik de studie willen zien die aantoont dat die argumenten hout snijden', stelt professor Vos. 'Hadden we vroeger dan geen contact met buitenlandse universiteiten? Hebben we geen afgestudeerden met schitterende loopbanen? En zullen waardevolle buitenlandse studenten Gent verkiezen boven Oxford en Cambridge, omdat ze in Vlaanderen in het Engels les volgen? Laat ons alles op een rijtje zetten met de cijfers erbij en de pro's en contra's tegen elkaar afwegen. Mijn vrees is dat die evolutie ertoe zal leiden dat de academische taal een schraal Engels wordt.'

Is daar voldoende over nagedacht en zijn alle alternatieven nauwkeurig bekeken? Hendrik Vos vreest van niet: 'we mogen de trein niet missen', wordt er voortdurend gezegd, 'maar ik vind dat een universiteit die per definitie kritisch denkt, een zekere eigenzinnigheid en creativiteit aan de dag mag leggen.'

De professor Europese politiek heeft zelf een vijftal jaar gedoceerd in het Engels. Hij is er spontaan mee gestopt. 'Ik druk me goed uit in die taal en kreeg gunstige evaluaties, maar ik voelde me geremd', herinnert hij zich. 'Een hoorcollege moet studenten begeistere

en er is nood aan een genuanceerd betoog. Zoiets gebeurt het best in de moedertaal. De tijd dat een prof zijn cursus voorlas tijdens de les, is voorbij. Met Engelse cursussen dreigt die periode terug te komen omdat de docenten minder plankvast zijn en op hun cursus zullen terugvallen. Terwijl het net belangrijk is dat de prof met zijn eigen woorden, dus in zijn eigen taal, de leerstof kan toelichten. Op die manier blijft zijn uitleg het best hangen. De grote meerderheid van mijn studenten in dat college waren Vlamingen en die hadden recht op een cursus waar een docent het beste van zichzelf kan geven. Met een cursus in het Engels was dat niet het geval.'

Degelijk en goedkoop taalonderwijs

Overigens vraagt onze gesprekspartner zich af of Vlamingen in het Engels laten doceren voor de cursisten wel de beste manier is om die taal onder de knie te krijgen. Docenten moeten een test Engels afleggen, maar erg streng is die niet. En dat is logisch, je kunt van een jurist, historicus of chemicus niet verwachten dat hij zowel specialist in zijn vakgebied is als perfect Engels spreekt. En als hij dat wel doet, moet hij daarvoor een grote inspanning leveren en die tijd en energie kan hij niet aan zijn eigen vak besteden. Doordat de docent meer naar zijn woorden moet zoeken en fouten tegen de uitspraak maakt, verloopt de communicatie met de studenten stroever en loert het gevaar voor misverstanden om de hoek. Hoeveel academici kennen de juiste betekenis van 'eventually'? De studenten nemen ook de fouten tegen het Engels van de docent over.

Is het niet beter om studenten een ruim aanbod te bieden van degelijk en goedkoop taalonderwijs? Dat is wellicht efficiënter dan iedereen mordicus te verplichten Engels te spreken, ongeacht of die daartoe gemotiveerd is of niet. Verengelsing

slorpt immers tal van middelen op. De docenten hebben meer werk aan lesvoorbereidingen, allerlei teksten – zoals reglementen – moeten vertaald worden voor de buitenlandse studenten die naar Vlaanderen komen, er moeten Engelse toetsen allerhande georganiseerd worden enzovoort. 'En is het niet potsierlijk dat proffen, assistenten en studenten die buiten de cursus Nederlands met elkaar spreken dat in de les in een soort steenkolenengels moeten doen?', voegt de geïnterviewde daaraan toe. 'Dat was de bastaardtaal van Engels en Nederlands die zeelieden en arbeiders op kolenboten gebruikten. Kijk naar de discussies in het Europees parlement tussen Guy Verhofstadt en Nigel Farage. Er is kritiek op de hoge vertaalkosten, maar wat is het alternatief? Iedereen Engels laten spreken? Als er dan een discussie op het scherp van de snee gevoerd wordt, maken de Engelssprekenden de sterkste indruk gewoon omdat ze hun eigen taal kunnen spreken. Dat is toch niet eerlijk? En wat als net door die Engelse welbespraaktheid een gloedvol verdedigd, maar onjuist, standpunt zegeviert? Wat zal die verkeerde beslissing dan kosten? Daarom blijft het essentieel dat op dergelijke fora alle betrokkenen hun eigen taal kunnen spreken. En dat geldt evenzeer voor de beslissingsorganen in het bedrijfsleven en uiteraard ook voor de universiteiten.'

'Wie tegen de verengelsing is, is daarom niet tegen de internationalisering', vindt Hendrik Vos. 'Onze studenten moeten inderdaad van onder de kerktoeren weg en de grenzen opengooien. Maar dat gebeurt het best door academici die hun moedertaal volledig beheersen en zich daar vlot mondeling en schriftelijk in kunnen uitdrukken. De vroegere leuze van rector August Vermeylen 'Wees Vlaming om Europeeër te worden', klinkt hier erg actueel. Vermeylen was van 1930 tot 1932 de eerste rector van de vernederlandste rijksuniversiteit in Gent. En is er op het vlak van de Nederlandse taalbeheersing geen werk op de plank? Ik hoor collega's steen en been klagen dat de taalvaardigheid van hun studenten er zienderogen op achteruit gaat. Zelf ben ik niet zo pessimistisch, maar waakzaamheid is geboden. Met de verengelsing dreigt het gevaar dat onze academici noch het Engels, noch hun eigen taal volledig zullen beheersen en dat zou pas een verarming zijn van het intellectuele leven. Meer aandacht voor het verzorgd eigen taalgebruik is dus een middel om de stortvloed van het Engels tegen te gaan. Het heeft dus geen zin van migranten te eisen dat ze Nederlands leren, maar die taal zelf te veronachtzamen op het academisch niveau. Na een paar generaties zou dat nare gevolgen kunnen hebben voor de ontwikkeling van de taal zelf. In de negentiende eeuw werd er aan onze universiteiten uitsluitend in het Frans gedoceerd. Het is net door de weerstand van de middenklasse, de onderwijzers en de dorpspastoors, dat de verfransing zich niet bij de hele bevolking heeft doorgezet. In plaats daarvan is het academisch leven in de loop van de twintigste eeuw stelselmatig vervlaamst. Is die evolutie ten koste gegaan van de wetenschap of van de internationale uitstraling van Vlaanderen? Neen toch. Willen we echt een samenleving waar Engels de taal van de elite is en Nederlands de taal van het gewone volk? Geen beter middel om het populisme aan te scherpen!'

Prof. Vos wijst erop dat voor de overgrote meerderheid van de studenten Nederlands de voertaal zal zijn in hun verdere loopbaan. 'Ook daar zou best wat cijferwerk gebeuren om na te gaan hoeveel procent van de studenten dan werkelijk nood heeft aan de perfecte kennis van het Engels', zegt hij. 'En vergeet daarbij de andere talen niet, want die dreigen evenzeer in de verdrukking te komen. Nu al klaagt de toeristische sector dat er te weinig afgestudeerden zijn die goed Frans spreken.'

Er is geen bezwaar tegen een beperkt programma in het Engels dat een opstap kan betekenen voor buitenlandse studenten en als het beste handboek een Engels handboek is, dan moet dat aangekocht worden. 'Maar het Erasmusprogramma stelde aanvankelijk wel dat de studenten cursus volgen in de taal van het land waar ze studeren', voegt prof. Vos daaraan toe. 'In de exacte wetenschappen waar formules en vakjargon een grotere rol spelen, kan wellicht meer in het Engels gedoceerd worden. Maar dan niet alleen omwille van het Engels. Er moeten duidelijke motieven zijn om naar die taal over te schakelen. En ook hier is er nood aan artsen, ingenieurs, architecten en fysicalleraars die goed Nederlands spreken.'

"Hendrik Vos is als hoogleraar verbonden aan de Vakgroep Politieke Wetenschappen van de Universiteit Gent. Hendrik Vos doceert in de bachelor Politieke Wetenschappen (Europese Politieke Integratie, het Beleid van de Europese Unie) en in de masteropleidingen Politieke Wetenschappen en EU Studies (Besluitvorming in de Europese Unie, Werkcollege Besluitvorming in de Europese Unie, Actuele Vraagstukken van de Europese Politiek). Hij leidde een 30-tal onderzoeksprojecten en was promotor van vijftien met succes afgelegde doctoraten. Hij publiceerde onder meer over actuele thema's in de Europese politiek en over besluitvormingsprocessen. In het Nederlands publiceerde Hendrik Vos bij ACCO onder meer de handboeken "Besluitvorming in de Europese Unie – een survival kit" en "De impact van de Europese Unie - beleidsterreinen, strijdpunten en uitdagingen." Voor een breder publiek schreef hij samen met VRT-journalist Rob Heirbaut het boek "Hoe Europa ons leven beïnvloedt". De auteurs werden omwille van dit boek in 2008 bekroond met de Wablieftprijs voor Klare Taal, die jaarlijks wordt uitgereikt aan mensen die erin slagen om ingewikkelde onderwerpen op een bevattelijke manier uit te leggen. Hendrik Vos schrijft ook vaak stukjes over de Europese Unie in de krant en becommentarieert geregeld actuele gebeurtenissen in de Europese politiek."

(bron: <https://www.ugent.be/ps/politiekewetenschappen/nl/onderzoek/CEUS/onderzoekers/hendrik-vos>)

Wat met de democratisering? _ _ _ _ _

Een verengelsing kan de democratisering van het onderwijs in gevaar brengen. Studenten die van jongs af aan buitenlandse reizen maken en taalkampen volgen, zullen een voordeel hebben tegenover jongeren die dergelijke kansen niet krijgen. 'Nu al zien we dat beursstudenten ondervertegenwoordigd zijn in de colleges die in het Engels plaats hebben', stelt de Gentse prof vast. 'Mijn faculteit is met een bacheloropleiding sociale wetenschappen gestart die volledig in het Engels gedoceerd wordt. Bij de ingeschrevenen zijn er maar vier procent beursstudenten, terwijl dat in het Nederlandstalige programma vier maal meer is. Door de verengelsing dreigt een aantal initiatieven zoals monitoraten of studiebegeleiding op maat hun effect te verliezen. En nochtans zijn de slaagpercentages van studenten uit minder begoede kringen niet schitterend.'

Binnen het personeel aan de universiteit hebben een aantal proffen Hendrik Vos bijgetreden, maar er zijn er ook die de verengelsing blijven verdedigen. De grootste groep heeft geen duidelijke mening of kijkt de kat uit de boom. Toch kan de verengelsing daar voor scheeftrekkingen zorgen. Docenten die het best Engels spreken krijgen een voordeel, ook al moeten ze op andere vlakken – zoals de eigenlijke vakkennis of de pedagogische kwaliteiten – voor hun concurrenten onderdoen. 'In De Standaard heb ik twee columns over deze thematiek geschreven en ik kreeg er reactie op. Meer dan bij andere columns, wat erop wijst dat het probleem gevoelig ligt.'

Kortom, de taak van een universiteit is de beste wetenschap te brengen en niet de andere instellingen achterna te lopen in een project als dat van de verengelsing, dat heel wat vragen oproept. Het is belangrijk dat de universiteiten tot een oplossing komen die een breed draagvlak heeft. Als er iets opgedrongen wordt van bovenaf, dreigt het gevaar van 'creatieve oplossingen' waarbij de wettekst op alle mogelijke manieren omzeild wordt.

Engels, om principiële redenen

In een column in de NRC beroept een verdedigster van de verengelsing in het onderwijs zich daarvoor niet op praktische maar op principiële argumenten:

'Het allerbelangrijkste argument voor het Engels is echter niet opportunistisch. Het is dat meertaligheid je beter bewust maakt van wat je precies wilt zeggen en wat voor mogelijkheden er zijn om de juiste woorden te kiezen. Een taal is een venster op de wereld, op een manier van kijken en denken die verschilt van de jouwe. Het beheersen van een andere taal dan je moedertaal maakt je bewust van impliciete beelden die voortvloeien uit je eigen taal.

Het feit dat studenten steeds slechter lijken te spellen en te formuleren, en de zorgen om een generatie millennials die op sociale media het liefst in beelden en losse kreten communiceert, maakt bewust omgaan met talen des te dringender. Wie geen lange tekst meer kan lezen, leert niet te schrijven. De beste voorbereiding op het leven in een onzekere wereld is niet dat je je vak in het Engels leert, maar dat universiteiten een broedplaats worden van internationaal talent waar studenten in debat gaan met anderen uit uiteenlopende culturen. In een tijd waarin nationalisme opkomt, is openheid essentieel. We moeten voorkomen dat terechte zorgen over kwaliteitsverlies vanwege gedwongen Engels verworden tot behoudzucht, ja zelfs in de kaart spelen van degenen die Nederland willen behoeden voor vreemde invloeden.'

(Louise O. Fresco is voorzitter van de raad van bestuur van de universiteit van Wageningen en schrijfster. Ze is Professor of International Development and Sustainability en auteur van 'Hamburgers in Paradise: the story behind the food').

Koning Willem-Alexander geeft persoonlijk interview, koning Filip niet: een gevolg van verschillende culturen?

Joline van Kemenade

Op Koningsdag, 27 april 2017, heeft koning Willem-Alexander van Nederland ter gelegenheid van zijn vijftigste verjaardag een televisie-interview gegeven waarin hij zeer openhartig en geëmotioneerd sprak over zijn eigen jeugd en gezin, maar ook over het verlies van zijn broer, prins Friso. Uit berichten in verschillende media werd duidelijk dat dit interview als wel erg speciaal of zelfs ongezien bestempeld werd, niet alleen door de Nederlandse burgers die Zijne Majesteits openhartigheid zeer op prijs stelden, maar vooral door hun zuiderburen in België. Dezelfde dag nog luidden de Belgische krantenkoppen namelijk als volgt: 'Koning Willem-Alexander geeft interview voor vijftigste verjaardag', wat al snel veranderde in 'Koning Willem-Alexander pakte Nederland in met zijn openhartig interview. Waarom doet onze koning dat niet?' en vervolgens zelfs in 'Kan koning Filip even spontaan zijn als koning Willem-Alexander?' In deze bijdrage worden die vragen besproken en proberen we een verband te leggen met eventuele cultuurverschillen tussen Vlaanderen en Nederland. Uiteindelijk wordt er een genuanceerde visie bereikt en wordt duidelijk dat culturen niet al te snel tot één bepaalde essentie herleid kunnen worden.

De ene koning is de andere niet: cultuurverschillen

De Belgen waren duidelijk verbaasd, maar ook enigszins teleurgesteld. Mark Van den Wijngaert, professor emeritus en koningshuiskenner, reageerde in *Het Nieuwsblad* bijna verontwaardigd en dat met een duidelijk statement: 'Koning Filip, het wordt eindelijk tijd dat u ook een tv-interview geeft.' Hij benadrukte daarbij dat de Belgische bevolking recht heeft op meer dan alleen 'brave plaatjes' en ook moet horen wie de koning echt is. Pascale Mertens, journaliste bij VRT-nieuws en royaltywatcher, stelde zich dan weer de vragen: 'Zou dit kunnen bij onze koning Filip? Een koning die (meer en meer) verstart zodra de camera draait?' (De Redactie, 2017). Ook ik heb me als Nederlandse, geboren en getogen in België, hetzelfde afgevraagd. Waarom kan dit alleen in Nederland?

Interview van koning Willem-Alexander door journalist Wilfried de Jong

(bron: Het Koninklijk Huis, 2017).

Koning Filip heeft in het verleden, toen nog als kroonprins, wel een eerste grote interview gegeven in het Kasteel van Laken, waarbij hij echter niet op zijn gemak leek te zijn en elk woord afwoog. In een recenter interview van vorig jaar net voor zijn kersttoespraak, weliswaar voor het programma *Karrewiet* op Ketnet, leek hij zich echter gemoedelijker op te stellen, maar daar bleef het dan ook bij onschuldige kindervragen. De antwoorden die hij gaf over zijn familie, kinderen of vakantie bleven protocollair en algemeen, met de nadruk op zijn taak als koning. Dat echter opnieuw in tegenstelling tot koning Willem-Alexander, die zelfs vooraf had aangegeven dat in het interview 'zijn persoon centraal moest staan en niet zijn nu bijna vierjarige koningschap' (De Standaard, 27 april 2017).

Op basis van de voorgaande observaties lijkt het erop dat deze tegenstelling een gevolg zou kunnen zijn van de verschillende culturen die heersen in België en Nederland. Daarom tracht ik in dit deel dan ook enkele van de verschillende culturele dimensies van Hofstede, Hofstede en Minkov (2011), waarop België en Nederland het meest verschillen, daarmee in verband te brengen. Die culturele dimensies waarmee ik in dit geval een link zal leggen zijn machtafstand, masculiniteit versus femininiteit en onzekerheidsvermijding.

Verschillen in culturele dimensies: een essentialistische visie — — — — —

Ten eerste heeft Nederland een lagere machtafstand dan België. In iedere samenleving bestaat ongelijkheid. In vrijwel iedere samenleving is er een koning of een staatshoofd door wie het land geregeerd wordt. De machtafstand in een bepaalde cultuur is om precies te zijn 'het antwoord van die cultuur op het fundamentele probleem dat mensen ongelijk zijn' (Hofstede, Hofstede en Minkov, 2011:66). En er zijn samenlevingen waar men probeert de verschillende soorten van status meer met elkaar in overeenstemming te brengen om zo te proberen die algemene ongelijkheid te verkleinen, of op zijn minst minder opvallend te maken (Hofstede, Hofstede en Minkov, 2011:66). Dat lijkt namelijk ook de bedoeling geweest te zijn van koning Willem-Alexander via dit persoonlijke interview: dicht bij de burger staan en gevoelens delen van mens tot mens om zo de statuskloof te verkleinen. Die afstand lijkt tussen de Belgen en hun koning echter veel meer aanwezig en groter, wat ook blijkt uit hun verontwaardigde reacties. Er blijkt in België dus ook wel een behoefte aan meer persoonlijkheid vanuit de nu eerder 'onbereikbare' of 'afstandelijke' koning Filip. Dat aspect uit zich bovendien in de ruimte waarin de interviews worden afgenomen: koning Willem-Alexander heeft voor zijn interview gekozen voor een gezellig aandoende achtergrond met een 'huiskamersfeer' en een grote sofa, wat de machtafstand ook meteen lijkt te verkleinen. De interviews met koning Filip zijn daarentegen stevast terug te zien in een zeer formele setting, met doorgaans twee sierlijke, koninklijke stoeltjes zonder een eerder huiselijke sfeer.

Ten tweede heeft Nederland duidelijk een feminienere cultuur dan België. De verschillen tussen samenlevingen op het vlak van masculiniteit en femininiteit hebben niet zozeer met status, maar eerder met sociale en emotionele omgangsvormen te maken (Hofstede, Hofstede en Minkov, 2011:147). Van een feminie samenleving is dan ook sprake 'als emotionele sekserollen elkaar overlappen: zowel mannen als vrouwen worden geacht bescheiden en teder te zijn en gericht op de kwaliteit van het bestaan' (Hofstede, Hofstede & Minkov, 2011:147). De voorgaande benoemde aspecten lijken dan ook duidelijk terug te komen in het interview van koning Willem-Alexander; de nadruk ligt daarin niet op zijn koningschap of prestaties, maar wel op de kwaliteit van zijn leven, dat van zijn familie en zijn burgers.

En hij probeert die zaken bovenal met een zekere bescheidenheid, maar ook tederheid te beschrijven. In de interviews met koning Filip kan echter het tegenovergestelde vastgesteld worden. Zoals al gezegd legt hij daarin steeds de nadruk op zijn taak als koning en worden onderwerpen rond familie of persoonlijke aangelegenheden het liefst vermeden, een houding die zich dan ook lijkt aan te sluiten bij de meer masculiene cultuur van zijn land.

Onzekerheid, openhartigheid, onvoorspelbaarheid in het interview met de koning — — — — —

Ten derde heeft Nederland een lagere onzekerheidsvermijding dan België. De culturele dimensie onzekerheidsvermijding heeft eerder te maken met de mate van tolerantie voor het onvoorspelbare. En onvoorspelbaar kan het persoonlijke interview van de koning van Oranje wel genoemd worden. Hofstede, Hofstede en Minkov (2011) definiëren de dimensie dan ook als 'de mate waarin de dragers van een cultuur zich bedreigd voelen door onzekere of onbekende situaties; dit gevoel wordt onder andere uitgedrukt in stress en in een behoefte aan voorspelbaarheid: aan formele en informele regels' (Hofstede, Hofstede en Minkov, 2011:196). Door het openhartige interview werd al duidelijk dat koning Willem-Alexander die 'formele regels' even doorbroken had. De reacties uit België die daarop verschenen in de media, lijken dan ook een bevestiging van de hogere onzekerheidsvermijding in het land. Het persoonlijke interview, bovendien ook nog op televisie, leek voor de Belgen een onzeker, maar ook vooral onbekend fenomeen dat haaks stond op hun behoefte aan voorspelbaarheid. De Nederlanders daarentegen, hebben dat onvoorspelbare gegeven echter met open armen ontvangen. En koning Willem-Alexander heeft ze daar maar al te graag op een onverwachte manier mee verrast.

Het lijkt er dus op dat de verschillen in Hofstedes culturele dimensies tussen België en Nederland feilloos in verband gebracht kunnen worden met deze interview- of eerder openhartigheidskwestie. Dat wil echter nog niet zeggen dat deze tegenstelling ook daadwerkelijk volledig verklaard kan worden aan de hand van die drie culturele dimensies. De voorgaande analyse betreft namelijk een eerder essentialistische visie op cultuur, en dus ook op zowel Nederlanders als Belgen, en die is zeker voor verbetering of aanpassing vatbaar.

Nederlanders en Belgen: een non-essentialistische visie _ _ _ _ _

De culturele dimensies van Hofstede, Hofstede en Minkov (2011) lijken dus wel te stroken met het feit dat koning Willem-Alexander zich openstelt voor persoonlijke interviews en koning Filip niet. Toch kunnen de Belgische en Nederlandse cultuur niet enkel op basis van dat feit teruggebracht worden tot één algemeen geldende essentie. Door het openhartige interview van koning Willem-Alexander aan de 'culturele kenmerken' van Nederland toe te wijzen, wordt al snel in de val van 'othering', zoals beschreven door Holliday, Hyde en Kullman (2010), getrapt. Zelfs al door de vraag te stellen hoe het komt dat dit in Nederland wel en in België niet kan, en dat vooral op basis van vooroordelen, worden beide landen in hokjes geplaatst. Daarom lijkt ook in dit geval de non-essentialistische visie van Holliday, Hyde en Kullman (2010) op zijn plaats. Het is namelijk niet zo eenduidig dat de Nederlanders, omdat hun koning een openhartig interview geeft, gereduceerd kunnen worden tot één culturele essentie, net zoals het niet zo kan zijn dat de Belgen, omdat hun koning beslist een dergelijk interview niet te geven, ook allemaal hetzelfde zouden zijn of handelen, volgens die bepaalde cultuur.

Het dagelijkse leven _ _ _ _ _

Dat geldt overigens niet alleen voor dit feit, maar ook in het dagelijkse leven. Door zelf op te groeien als Nederlandse in België en dus zowel de Nederlandse als Belgische cultuur meegekregen te hebben, ben ik er ook zelf achter mogen komen dat noch Nederlanders noch Belgen over één kam geschoren kunnen worden. Er zal altijd een 'kern van cultuur' binnen een land zijn, net zoals stereotypen over culturen zullen blijven bestaan die op hun beurt leiden tot vooroordelen, en dat terwijl een Nederlander zich ook weleens als een Belg en een Belg zich ook weleens als een Nederlander zou kunnen gedragen. Dan komen namelijk eenvoudigweg karaktereigenschappen boven, die echter ooit toevallig toegeschreven zijn aan één bepaalde nationaliteit.

De Nederlandse koning Willem-Alexander heeft in dit geval zijn open en spontane karakter getoond aan de buitenwereld, maar dat wil op basis van dit ene feit niet zeggen dat Belgen niet spontaan kunnen zijn of dat alle Nederlanders open of spontaan zijn. Het begrip 'kritisch wereldburgerschap' (zie Holliday, Hyde en Kullman 2010), wat inhoudt 'dat men erkent dat cultuur complex en veranderlijk is, dat grenzen tussen culturen vaag zijn en dat juist diversiteit de norm is', is in dit geval dan ook uiterst gepast. De vraag 'waarom koning Willem-Alexander wel en koning Filip niet' is in elk geval wel begrijpelijk, maar daarbij blijft het belangrijk om in het achterhoofd te houden dat ieder persoon in iedere cultuur uniek is, de koning inclusief. En dat zouden de Belgen van de Nederlanders, maar ook andersom, nog kunnen ontdekken door kennis te nemen van elkaars culturele gewoonten.

Literatuur _ _ _ _ _

Dehandschutter, W. (27 april 2017), 'Koning Willem-Alexander pakte Nederland in met zijn openhartig interview. Waarom doet onze koning dat niet?'. Geraadpleegd via http://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20170427_02855121

Hofstede, G., Hofstede, G.J. en Minkov, M. (2011), *Allemaal Andersdenken. Omgaan met cultuurverschillen*. Amsterdam: Contact.

Holliday, A., M. Hyde en Kullman, J. (2010), *Intercultural communication. An advanced resource book for students*. London/ New York: Routledge.

Interview Koning ter gelegenheid van zijn 50ste verjaardag (2017). Geraadpleegd via <https://www.koninklijkhuis.nl/actueel/nieuws/2017/04/20/interview-koning-ter-gelegenheid-van-zijn-50e-verjaardag>

Koning Willem-Alexander geeft interview voor vijftigste verjaardag (27 april 2017). Geraadpleegd via http://www.standaard.be/cnt/dmf20170427_02854188

Mertens, P. (2017), 'Kan koning Filip even spontaan zijn als koning Willem-Alexander? Geraadpleegd via <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/opinieblog/analyse/1.2965085>.

Joline van Kemenade woont als Nederlandse in Belgisch-Limburg. Zij studeerde in 2017 af in de master Meertalige Communicatie aan de Antwerpse campus van de KU Leuven. Haar scriptie ging over het gebruik van de aanspreekvormen 'u' en 'je/jij' in voorlichtingsfolders van de overheid en gezondheidsorganisaties. Dat was een vergelijkende studie tussen Vlaanderen en Nederland. In dit dossier past zij haar inzichten over aspecten van cultuur en communicatie toe op een ander domein, aan de hand van een aantal artikelen over interviews met de Nederlandse en Belgische koning.

e-mail: joline.vankemenade@student.kuleuven.be

Ervaring met kinderspraak beïnvloedt spraakperceptie van luisteraars

Nathalie Boonen, Hanne Kloots en Steven Gillis

In onderzoek naar de spraak- en taalontwikkeling van kinderen met een gehoorverlies ligt de focus vaak op de spraakproductie van de kinderen. Hoe klinkt hun uitspraak en hoe vlot verwerven ze nieuwe woorden? Hoe luisteraars de spraak van deze kinderen waarnemen (= spraakperceptie), is echter nog nauwelijks onderzocht. Daar speelt ons onderzoek op in. We focussen op twee vragen. Kunnen luisteraars de spraak van kinderen met een normaal gehoor onderscheiden van de spraak van kinderen met een gehoorverlies? En speelt ervaring met kinderspraak hierin een rol? Spraakperceptie is namelijk iets heel persoonlijks. Onze waarneming wordt mede beïnvloed door individuele talige ervaringen die we hebben opgedaan tijdens ons leven. Het is daarom niet ondenkbaar dat iemand die geregeld spraak van kinderen met een gehoorverlies hoort, dit type spraak sneller herkent.

Unieke spraakperceptie

Als we met elkaar communiceren, willen we in de eerste plaats een boodschap overbrengen. Sprekers verpakken daarvoor een boodschap in woorden en geven er vorm aan met hun stem. Tegelijk geven ze via de boodschap een stuk van hun identiteit prijs. Ook louter op basis van iemands manier van spreken – los van de boodschap – kunnen luisteraars een aantal kenmerken achterhalen die specifiek voor een bepaalde spreker zijn, bijvoorbeeld diens sekse, leeftijd en algemene gezondheidstoestand. De foneticus Abercrombie (1967) vat deze kenmerken samen onder de noemer 'indexicale informatie'. Een ander bekend voorbeeld is het aspect regio. Luisteraars blijken namelijk niet enkel in staat om binnen hun moedertaal verschillende regionale accenten te identificeren, maar ze kunnen ook aangeven of een geluidsfragment afkomstig is van een moedertaalspreker of een tweedetaalleerder. Nog opmerkelijker is dat luisteraars dit zelfs kunnen wanneer het geluidsfragment achterstevoren wordt afgespeeld (Munro et al., 2010).

Dit sterke staaltje van talige kennis verwerven we natuurlijk niet van de ene op de andere dag. Al in de baarmoeder trainen baby's indirect deze vaardigheden. Heel wat studies bevestigen dat pasgeboren baby's in staat zijn om de stem van hun moeder te onderscheiden van andere, onbekende stemmen. Daarbij wordt toonhoogte aangeduid als het doorslaggevende aspect (Jacewicz & Fox, 2014; Moon et al., 2013). Door de jaren heen scherpen we deze vaardigheden aan en breiden we ze verder uit. Uiteraard speelt ook ervaring hierbij een rol. Van iemand die we dus al enkele keren gehoord hebben, weten we hoe die klinkt. Daardoor verstaan we spraak van een bekende zelfs in een relatief lawaaiige omgeving. De kennis die we gaandeweg hebben vergaard over sprekers, accenten en dialecten zetten we dus – bewust of onbewust – in om de communicatie in stand te houden en te laten slagen. Wat

luisteraars kunnen afleiden van iemands spraak, wordt grotendeels bepaald door hun eigen talige ervaringen. Wie veel in contact komt met een bepaalde sprekersgroep zal dus waarschijnlijk – bewust of onbewust – ook de spraakkenmerken van deze groep herkennen.

Kinderen met een gehoorverlies

Kinderen met gehoorverlies zijn volop taal aan het verwerven, maar worden hierin gehinderd door hun gehoorverlies. Dit verlies kan in vele gevallen (deels) verholpen worden door een hoortoestel. De plaats van het gehoorverlies bepaalt of kinderen een akoestisch hoortoestel (= een conventioneel uitwendig hoorapparaat) of een cochleair implantaat krijgen. Bij een akoestisch hoortoestel wordt het geluid enkel versterkt, terwijl een cochleair implantaat de functie van het slakkenhuis overneemt en de gehoorzenuw door middel van een uitwendig en inwendig gedeelte rechtstreeks stimuleert.

Zelfs met behulp van een van deze toestellen is het gehoor van deze kinderen niet perfect. Bovendien liepen ze in het begin van hun leven een taalontwikkelingsachterstand op. Om de risico's van de narcose zo veel mogelijk te beperken, wordt een cochleair implantaat namelijk over het algemeen pas vanaf de leeftijd van zes maanden geplaatst. Hoe dan ook, het resterende gehoorverlies en de langzame start zorgen ervoor dat de spraak van kinderen met een gehoorverlies specifieke kenmerken vertoont. Zo spreken ze hun klinkers en medeklinkers bijvoorbeeld minder duidelijk uit (Verhoeven et al., 2016) en spreken ze over het algemeen langzamer dan hun normaalhorende leeftijdsgenootjes (Vanormelingen et al., 2016). We weten echter niet of luisteraars die kenmerken ook waarnemen en de kinderen met een gehoorverlies als dusdanig herkennen. Deze leemte in de vakliteratuur vormde de aanleiding voor ons onderzoek.

Wat wilden we weten?

Onze eerste onderzoeksvraag luidde: horen luisteraars een verschil tussen de spraak van normaalhorende kinderen en kinderen met een gehoorverlies? Daarbij gingen we te werk in twee stappen. In een eerste, globale fase beschouwden we de kinderen met een gehoorverlies als één groep. Daarna onderzochten we of luisteraars een verschil horen tussen kinderen met een cochleair implantaat en kinderen met een akoestisch hoortoestel.

Ook vroegen we ons af of luisteraars die beroepshalve vaak kinderen horen, kinderen met een gehoorverlies vlotter herkennen. Daarom werden er drie groepen luisteraars gerekruteerd: een groep audiologen, een groep leerkrachten lager onderwijs en een groep onervaren luisteraars.

'Ik heb lala gezegd'

Tijdens het experiment kregen de luisteraars korte zinnen te horen van het type 'Ik heb lala/lele/lolo gezegd'. De zinnen waren afkomstig van zowel normaalhorende kinderen, kinderen met een akoestisch hoortoestel als kinderen met een cochleair implantaat. Allemaal waren ze tussen zes en negen jaar oud. Ze hadden geen bijkomende gezondheidsproblemen. De kinderen met een gehoorverlies kregen voor hun tweede verjaardag hun implantaat of hoortoestel en hun resterend gehoorverlies was vergelijkbaar.

De luisteraars – allemaal afkomstig uit de provincie Limburg – beluisterden elk een honderdtal zinnen. Ze wisten alleen dat de zinnen afkomstig waren van lagereschoolkinderen met een verschillende hoorstatus, namelijk normaalhorende kinderen, kinderen met een akoestisch hoortoestel en kinderen met een cochleair implantaat. Er werd geen informatie gegeven over de specifieke spraakkenmerken van deze groepen. Vervolgens werd de luisteraars gevraagd om aan elke zin een hoorstatus toe te kennen (zie Figuur 1). Met andere woorden: dachten ze een normaalhorend kind, een kind met een akoestisch hoortoestel of een kind met een cochleair implantaat te horen? De luisteraars mochten elke zin tot drie maal toe beluisteren, maar zodra er een antwoord aangeklikt werd, kon dit niet meer gewijzigd worden.

Figuur 1: Hoe het experiment er voor de luisteraar uitzag

Verwachtingen

Wat het onderscheid tussen normaalhorende kinderen en kinderen met een gehoorverlies betreft, verwachten we van zowel de audiologen als de leerkrachten dat ze dit onderscheid kunnen maken, omdat beide groepen luisteraars dagelijks in contact komen met normaalhorende kinderen en/of kinderen met een gehoorverlies. De onervaren luisteraars hebben beduidend minder ervaring met de spraak van kinderen. Daarom verwachten we dat hun beoordelingen meer variatie zullen vertonen. Anderzijds is ook het tegenovergestelde scenario denkbaar: net omdat ervaren luisteraars zoals audiologen en leerkrachten veel in contact komen met diverse vormen van variatie in kinderspraak, worden ze misschien in zekere zin immuun voor deze variatie en merken ze ze niet meer op. Of ze merken de variatie wel op, maar ze associëren die – door hun ervaring – niet (louter) met een gehoorverlies.

Het onderscheid tussen de spraak van een kind met een cochleair implantaat en een kind met een akoestisch hoortoestel is gebaseerd op nog veel subtielere verschillen. Uit computermetingen waarin de spraak van kinderen met een cochleair implantaat en kinderen met een akoestisch hoortoestel vergeleken werd, kwamen zowel gelijkenissen als verschillen naar voren (Verhoeven et al., 2016). Vermoedelijk is het voor het menselijk oor dus bijna onmogelijk om ze van elkaar te onderscheiden. Maar als er één groep het verschil zou kunnen horen, verwachten we dat het de audiologen zijn.

Resultaten

Allereerst onderzoeken we of luisteraars een onderscheid horen tussen normaalhorende kinderen en kinderen met een gehoorverlies. (Het mogelijke verschil tussen kinderen met een akoestisch hoortoestel en een cochleair implantaat laten we hier nog even buiten beschouwing.)

a. Kinderen met normaal gehoor

Als we inzoomen op de uitingen van kinderen met een normaal gehoor, zien we dat iets meer dan 80% van die uitingen ook effectief als 'normaalhorend' geclassificeerd werd. Dit percentage houdt echter geen rekening met de verschillende luisteraarsgroepen. Als we dit wel doen, zien we dat de onervaren luisteraars anders scoren dan de audiologen en de leerkrachten. In percentages uitgedrukt: de onervaren luisteraars labelden 74% van de uitingen van normaalhorende kinderen als 'normaalhorend'. Bij de audiologen en de leerkrachten lag het aandeel van de correct geïdentificeerde uitingen nog hoger, namelijk 86%. Ervaring met de spraak van kinderen lijkt er dus inderdaad toe te leiden dat luisteraars normaalhorende en niet-normaalhorende kinderen beter van elkaar kunnen onderscheiden. Toch is de score van de onervaren luisteraars, 74%, verrassend hoog. Dit betekent dat luisteraars ook zonder ervaring in staat zijn om

normaalhorende kinderen te herkennen.

b. Kinderen met gehoorverlies

Bij de kinderen met een gehoorverlies liggen de scores van alle luisteraars net iets lager, rond 70%. Het verschil ten opzichte van de normaalhorende kinderen is echter niet statistisch significant. Beide groepen worden dus even goed herkend. Ook bij de kinderen met een gehoorverlies zijn er verschillen tussen de drie luisteraarsgroepen. Opnieuw blijken de audiologen en de leerkrachten niet veel van elkaar te verschillen. Waar de audiologen 68% van de uitingen van kinderen met een gehoorverlies correct labelden (d.w.z. 'cochleair implantaat' of 'akoestisch hoortoestel' aanklikten), was dit voor leerkrachten 64%. Opvallend genoeg bleek dit voor onervaren luisteraars 78% te zijn, wat beduidend hoger is dan de scores van de andere twee groepen. Dat de groep met de minste ervaring de kinderen met een gehoorverlies het best herkent, strookt op het eerste gezicht niet met de verwachtingen. Opvallend is echter dat onervaren luisteraars gewoonweg beduidend vaker het label 'kind met gehoorverlies' toekenden dan de audiologen en de leerkrachten lager onderwijs. Het lijkt er dus op dat onervaren luisteraars elke vorm van variatie die ze waarnamen, weten aan een gehoorverlies waardoor ze in ons experiment voor dit onderdeel vaker 'raak' oordeelden. De ervaren luisteraars waren er zich waarschijnlijk meer van bewust dat variatie in de taal van een kind heel normaal is. Spraak van kinderen met een gehoorverlies is (nog) niet identiek aan spraak van normaalhorende volwassenen, maar niet alle 'afwijkende' kenmerken zijn per se typisch voor kinderen met een gehoorverlies. Mogelijk aarzelden de ervaren luisteraars – precies door hun ervaring – om bij dat soort 'afwijkende' kenmerken meteen het label 'kind met een gehoorverlies' te gebruiken.

Ten slotte bekijken we de kinderen met een cochleair implantaat en die met een akoestisch hoortoestel afzonderlijk. Hoe zijn de percentages hier verdeeld? Wat vooral opvalt, is hoe laag de scores van alle luisteraarsgroepen zijn. Geen enkele groep identificeert meer dan 39% van de uitingen van kinderen met een akoestisch hoortoestel correct. Bij de kinderen met een cochleair implantaat is dit zelfs maar 28%. Waar er voor de kinderen met een akoestisch hoortoestel geen verschil te vinden is tussen de luisteraarsgroepen, zien we bij de kinderen met een cochleair implantaat opnieuw dat de onervaren luisteraars het verrassend beter doen. Toch ligt ook hun percentage niet hoger dan 28%. Samengevat: niet alleen voor de onervaren luisteraars, maar ook voor audiologen en leerkrachten lijkt het onderscheid tussen kinderen met een cochleair implantaat en kinderen met een akoestisch hoortoestel dus een brug te ver.

Conclusie

In deze bijdrage werd nagegaan of luisteraars met een verschillend expertiseniveau de spraak van kinderen met een normaal gehoor

kunnen onderscheiden van kinderen met een gehoorverlies. Wat blijkt? Luisteraars zijn zeker in staat om normaalhorende kinderen te herkennen. En zoals verwacht volbrengen audiologen en leerkrachten deze taak beter dan de onervaren luisteraars. Ervaring lijkt hier dus een invloed te hebben. Het tegenovergestelde zien we bij de kinderen met een gehoorverlies. Ook hier werden hoge scores behaald, waardoor we met zekerheid kunnen zeggen dat luisteraars ze van normaalhorende kinderen kunnen onderscheiden, maar vreemd genoeg doen de onervaren luisteraars het hier beter. Spraak onderscheiden van kinderen met cochleaire implantaten en kinderen met akoestische hoortoestellen blijkt echter voor niemand mogelijk.

Literatuur

Abercrombie, D. (1967), *Elements of general phonetics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Jacewicz, E. en Fox, R. A. (2014), 'The effects of indexical and phonetic variation on vowel perception in typically developing 9- to 12-year-old children'. In: *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 57-2, blz. 389-405.

Moon, C., Lagercrantz, H. en Kuhl, P. K. (2013), 'Language experienced in utero affects vowel perception after birth: a two-country study'. In: *Acta Paediatrica*, 102-2, blz. 156-160.

Munro, M. J., Derwing, T. M. en Burgess, C. S. (2010), 'Detection of nonnative speaker status from content-masked speech'. In: *Speech Communication*, 52-7/8, blz. 626-637.

Vanormelingen, L., De Maeyer, S. en Gillis, S. (2016), 'A comparison of maternal and child language in normally-hearing and hearing-impaired children with cochlear implants'. In: *Language, Interaction and Acquisition*, 7-2, blz. 145-179.

Verhoeven, J., Hide, Ø., De Maeyer, S. en Gillis, S. (2016), 'Hearing impairment and vowel production. A comparison between normally hearing, hearing-aided and cochlear implanted Dutch children'. In: *Journal of Communication Disorders*, 59, blz. 24-39.

Nathalie Boonen, Hanne Kloots en Steven Gillis zijn verbonden aan de Universiteit Antwerpen. Dit experiment werd uitgevoerd in het kader van een aspirantschap van het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek – Vlaanderen.

e-mail: nathalie.boonen@uantwerpen.be

Nu eenmaal: een strategisch dialoogpartikel

Bert Cappelle

Taal is bij uitstek een middel om anderen ervan te overtuigen dat onze beweringen zinvol zijn, onze acties gerechtvaardigd. Vandaar de neiging van talen om bestaande bijwoorden te rekruteren als partikels die hun nut bewijzen bij het argumenteren. Zoiets is gebeurd met tenslotte en met het Engelse after all, die oorspronkelijk tijdsaanduidend waren ('ten laatste') maar ondertussen vooral optreden in uitingen die dienen ter verantwoording van onze woorden of daden – denk aan 'want hij is tenslotte onze baas' of 'I'm only human after all'. En zo verliep het ook met nu eenmaal: 'Taal dient nu eenmaal om te argumenteren'.

Als je 'nu eenmaal' toevoegt aan een bewering, dan zeg je daarmee iets als 'tsja, het is gewoon zo, het is doodeenvoudig een feit, er valt niets aan te veranderen, dus je moet er maar mee leren leven, punt uit'. Een zinnetje als 'Dat is nu eenmaal zo' is volgens Van Dales Groot woordenboek hedendaags Nederlands een 'berustend commentaar als een situatie niet veranderd kan worden'. Zo'n verzoening met de omstandigheden hoor je hier inderdaad duidelijk klinken uit de mond van voetbalcoach Hein Vanhaezebrouck:

” Spijtig genoeg kon ik niet vanaf dag één over mijn voltallige kern beschikken, maar dat is nu eenmaal zo.

Soms drukt *nu eenmaal* nog iets anders uit dan gewoon de berusting van de spreker. Neem nu de volgende zin, uit een ziekenhuiswebsite die uitleg geeft over een nieuw soort kijkoperatie:

” Momenteel gebruiken we deze methode in zeer geselecteerde gevallen maar dat is nu eenmaal zo bij alle nieuwe ontwikkelingen.

Het heersende beleid om die kijkoperatietechniek maar selectief toe te passen is hier iets wat de chirurg wil verantwoorden eerder dan er gewoon in te berusten. Met 'dat is nu eenmaal zo bij alle nieuwe ontwikkelingen' countert hij een mogelijke opwerping van de lezer, die zich kan afvragen waarom die techniek, als ze toch zo fantastisch is, niet in veel meer operaties wordt ingezet. 'Wat had je dan verwacht?', lijkt de chirurg hier te willen zeggen. *Nu eenmaal* heeft dus een strategische functie aangenomen in een dialoog met een echte of in dit geval ingebeelde gesprekspartner. Maar hoe is dit bijzondere gebruik er kunnen komen?

Samenloop

Wellicht heeft een samenloop van omstandigheden hiertoe geleid. Er is kennelijk wat taalcontact dat een rol speelde, maar daarnaast is er een zeker vermogen tot spontane uitbreiding in de betekenis van *eenmaal* en heeft taalgebruik zelf sowieso vaak een argumentatieve bedoeling.

Volgens het WNT, het *Woordenboek der Nederlandse Taal*, met zijn 43 dikke banden trouwens het grootste woordenboek ter wereld, zou *nu eenmaal* waarschijnlijk aan het Duits zijn ontleend. In die taal tref je inderdaad zinnen met *nun einmal* aan die qua interpretatie niet verschillen van Nederlandstalige zinnen met *nu eenmaal*: 'Ich bin nun einmal so', 'So ist nun einmal das Leben'. Dit gebruik kan naar ons taalgebied zijn overgewaaid.

Toch lijkt er in een woord als *eenmaal* zelf ook heel wat kiemkracht te zitten – en was die invloed uit het Duits dus misschien niet meer dan een extra groeistimulator voor een potentiële betekenis die misschien ook wel vanzelf tevoorschijn was gekomen. *Eenmaal* kan 'één enkele keer' betekenen, zoals in 'Ik heb hem maar eenmaal ontmoet', maar die betekenis laat zich blijkbaar gemakkelijk uitbreiden, bijvoorbeeld tot die van 'op een keer', 'ooit eens'. Voor een situatie in het verleden ('het eenmaal uitverkoren volk', 'de eenmaal zo beroemde schrijver') is *eenmaal* misschien alweer wat minder courant geworden dan het eenmaal (!) was, een eeuw of zo geleden, maar om te verwijzen naar een zeker tijdstip in de toekomst ('maar eenmaal komt de dag dat...', 'als ik eenmaal kom te sterven ...') klinkt *eenmaal* mij vrij normaal in de oren. Zo'n uitbreiding ligt in de lijn der verwachtingen. In elk geval voltrok die zich ook bij soortgelijke bijwoorden in andere talen. Het Engelse *once* en het Franse *une fois* kan je gebruiken om te tellen ('just once'; 'une fois mais pas deux!'), maar ook om aan te geven dat er zich iets afspeelde, zoals in de typische opener van een sprookje ('Once upon a time ...'; 'Il était une fois ...'). Om te weten te komen of we hier onderlinge beïnvloeding van de ene taal op de andere kunnen uitsluiten, zouden we wel ook naar exotische talen moeten kijken.

Een andere betekenisuitbreiding die mogelijk al in *eenmaal* als frequentiebijwoord besloten lag, komt in de buurt van 'eens en voor al, voorgoed, definitief': soms hoop je, als je iets doet, dat je het maar één keer hoeft te doen, zodat je er alle andere keren waarop de gelegenheid zich weer zou kunnen voordoen, niet meer op terug hoeft te komen. Zoals de Engelsen en Fransen ook zeggen, 'once and for all', 'une fois pour toutes'. Of met de woorden van Kamagurka: 'Ik ben Kamiel Kafka, ik ben Kamiel Kafka en ik ga het geen twee keer zeggen.' Met een hiermee vergeleken verzwakte betekenis gebruiken we *eenmaal* soms in bijzinnen voor situaties die definitief zijn gewoon omdat het voltrokken handelingen betreft, of situaties die niet langer in de lucht hangen: 'Toen we

eenmaal op onze bestemming aankwamen ...', 'Nu je eenmaal weet hoe dit komt ...'. We delen dan mee dat een zaak, zoals dat heet, zijn beslag gekregen heeft, dat iets dus een voldongen feit is. Het is wellicht via deze betekenisverzwakking dat we *nu eenmaal* tegenwoordig vaak gebruiken, ook in een hoofdzin, om te zeggen dat er niets aan de situatie te veranderen valt. Was deze evolutie onvermijdelijk? Nee, want het Engels en het Frans hebben er blijkbaar voor gepast: zinnen als 'I am now once a human being' en 'Je suis maintenant une fois un être humain' zijn onzinnig. Kortom, de gebruiksuitbreiding was hoogstens mogelijk, niet noodzakelijk, en het Duits heeft in die ontwikkeling misschien een handje geholpen.

Onze diepmenselijke drang om voor alles en nog wat een verklaring of verantwoording te geven, maakte verder dankbaar gebruik van *nu eenmaal* om er nog meer mee te doen dan enkel berusting mee uit te drukken. In het citaat van de chirurg dat ik eerder gaf, 'maar dat is nu eenmaal zo met alle nieuwe ontwikkelingen' geeft de schrijver te kennen dat hij erin kan komen dat de lezer bedenkingen heeft bij zijn net gedane bewering en hij appelleert tegelijk aan de (vermeende) kennis of redelijkheid van die lezer. Er klinkt iets in door van 'zoals je weet ...' of 'zoals je je wel kunt inbeelden ...'.

Brug

Mogelijk speelde nog iets anders, ook iets typisch menselijks, een rol in de manier waarop het gebruik van *nu eenmaal* van temporeel naar justificerend evolueerde. Als mens vallen we gemakkelijk ten prooi aan een redeneerfout die bekendstaat als 'post hoc, ergo propter hoc', letterlijk 'na dit, dus vanwege dit'. Wanneer gebeurtenis B volgt op gebeurtenis A, gaan we er gemakkelijk, en vaak ten onrechte, vanuit dat B wel moet zijn veroorzaakt door A – zoals Trump, wanneer hij trots tweet dat de aandelenmarkten fors omhooggeschoten zijn sinds zijn verkiezing, duidelijk in de waan is dat zijn aantreden als president rechtstreeks tot die situatie heeft bijgedragen.

Wat heeft die typische redeneerfout er nu mee te maken dat *nu eenmaal* een evolutie heeft kunnen doormaken van tijdaanduidend bijwoordnaareendialoogpartikel naar oorzakelijk-rechtvaardigend verband aangeeft? Wel, er moeten ongetwijfeld zinnen hebben bestaan waarin de spreker of schrijver het ene, het tijdaanduidende, bedoelde maar waarin de toehoorder of lezer dit als het andere, het oorzakelijke, opvatte. Wanneer beide betekenissen in de context mogelijk waren, hoefde zo'n 'misverstand' de algemene boodschap niet te ondermijnen. Historisch taalkundigen spreken dan van een *brugcontext*. Dit boeiende fragment uit een reisbeschrijving van een Oost-Indiëvaarder, neergepend in 1676, zou wel eens een vroeg voorbeeld van zo'n brugcontext kunnen zijn:

” Vele van onse reysgesellen waren van hare vrouwen, of die haer de naeste scheenen te wesen, tot dus verre geconvoyeert en bygewoont; maer nu quam dien droevigen dagh van scheyden [...] en namen de soete Convoyeersters nu oock hun afscheyt van de soodanige, die haer de liefste scheenen te zijn; dogh vele geloof ick heel geveynsdelijck; want ick meene dat onder de selve haer oock hoeren en Lichtekoyen lieten vinden: sommige waren oock ongetwijfelt meer verheugt, dan sy wel uytterlijck dorsten laten blijcken; om dat sy haer van optreckers, dronckaerts, speelders en diergelijcke, *nu eenmael* vonden ontlast.

Waren de hier beschreven deernen stiekem opgelucht *nádat* of *ómdat* ze eindelijk van die slechtgemanierde opvarenden verlost waren? Beide. Het voegwoord *om dat*, hier nog in twee woorden, versoepelt – en maskeert – de overgang van een puur temporele naar een deels causale lezing van *nu eenmaal*.

Ongetwijfeld is de ontwikkeling van *nu eenmaal* nog heel wat ingewikkelder dan ik hier weergeef. Wat er ook van zij, feit is dat we vandaag zinnen uiten die, zo stel ik me voor, toch wel vreemd zouden klinken voor zo'n vroegere spreker van het Nederlands die, in een puur denkbeeldig scenario, gedurende enkele eeuwen was ingevroren en pas nu weer ontdooid wordt:

” Er zijn nu eenmaal altijd mensen die zich niet aan afspraken houden. (Wat hoorick hier? *Nu, altijd* en *eenmael* in een enkele sin?)

” Je kan nu eenmaal nooit honderd procent zeker zijn. (Wat doen *nu, nooyt* en *eenmael* in eene sin?)

” Je moet nu eenmaal altijd van tevoren enkele keren checken. (Wat wenscht ghy eygenlijck te seggen? *Nu, altijd*, of van *tevooren*? *Eenmael* of enkele *keeren*? En wat is *checken*?)

Die verbazing zou even groot zijn als de verbouwereerdheid van zo'n Oost-Indiëvaarder die terugkomt van Batavia en te horen krijgt dat zijn thuisgebleven geliefde ondertussen twee kinderen heeft. 'Mijn beste', zou je in beide situaties kunnen zeggen, 'daar hoef je toch niet raar van op te kijken? Niets blijft nu eenmaal bij het oude'.

Bert Cappelle is docent en onderzoeker Engelse taalkunde aan de universiteit van Rijsel.

e-mail: bert.cappelle@univ-lille3.fr

To English, or not to English?

Sara Van Daele

Voor de eerste keer sinds ik met deze rubriek begon, is mijn anders oeverloze bron van talige inspiratie uitgedroogd. Misschien heeft het te maken met de warme zomermaanden. Lonkende terrasjes maken het vooruitzicht van een schrijfsessie in een broeierige kamer niet bepaald aantrekkelijk. Ik ga te rade bij mijn collega-taalbeheersers. Geen van hen kan mij het eureka-moment bezorgen waarop ik zit te wachten. En dan komt plots de inspiratie uit een onverwachte hoek: mijn 'taalonminnende' bijna-wederhelft, bij wie het woord 'taalonminnend' de nodige verontwaardiging opwekt, heeft een idee. Als een deus ex machina komt hij op een avond door de voordeur gestapt en zegt hij: 'Zeg, nu gaan ze toch wel ver, hé, met dat Engels. Vandaag las ik in de krant iets over fake...' Wat er ook alweer fake was, ontsnapt mij op dit moment even. Het was in ieder geval geen fake news. In die combinatie zou er uiteraard niets aan de hand zijn met het woord fake. Fake news is immers een vaste woordcombinatie geworden, die we netjes in het Engels laten staan, gezien de Angelsaksische bron waaruit ze voortkomt. In andere contexten is er echter geen reden om fake te gebruiken. Hebben we in het Nederlands immers geen woord dat perfect dezelfde lading dekt? Waarom gebruiken mensen dan steeds vaker Engelse woorden als er een adequaat Nederlands alternatief bestaat?

Verengelsing: sommige taalliefhebbers hebben er een hartgrondige hekel aan, andere vinden het een verrijking. Ik behoor tot geen van beide groepen. Voor mij is verengelsing een fenomeen dat net zo goed deel van onze taal is als samenstellingen en afleidingen. Ik kan me bijvoorbeeld wel ergeren als een of andere gladde marketingjongen het weer eens heeft over *assets* en *milestones* of als ik ouders hoor praten over hun *kids*. Maar ik ben zelf geenszins vies van een Engels woord hier en daar. Integendeel: met een vrij internationaal getinte vriendengroep, kan ik niet anders dan af en toe volledige conversaties in het Engels te voeren, al dan niet met hier en daar een zinnetje Nederlands ertussen (de omgekeerde wereld, *quoi?*). Wat mij vooral interesseert zijn de motieven achter die verengelsing: wanneer en waarom gebruiken mensen Engelse woorden en zinnen? En misschien nog veel interessanter: waarom ergert het ons soms wel en soms niet? Laten we beginnen bij het begin: de *big bang* (sorry, oerknal). Nee, dat begin bedoel ik niet, ik bedoel het begin van ontleningen in het Nederlands. De explosie van de Engelse leenwoorden is daar immers slechts de meest recente veruiterlijking van. We ontlene al zo lang als onze taal bestaat woorden aan andere talen. Heel vroeger namen we gretig woorden over uit het Latijn, iets minder lang geleden was het Frans onze grootste inspiratiebron. Ook toen klonken er al talloze verontwaardigde stemmen, die beweerden dat die vreemde invloeden het Nederlands op termijn schade zouden toebrengen. Maar nu, zoveel jaar later, is het Nederlands nog steeds *alive and kicking*.

Waarom verengelsen, *for crying out loud!* _

Engelse woorden zijn soms ronduit irritant, onze Nederlandse taal is meestal perfect toereikend voor wat we willen zeggen en na eeuwen ontlening is onze taal nog steeds springlevend. Wat bezielt mensen dan om toch met grote regelmaat Engelse woorden door hun Nederlandse conversaties te mengen? U kunt het misschien al afleiden uit de licht ironische toon van deze alinea (en bij uitbreiding van

een groot deel van deze column): er zijn een paar zeer goede redenen.

De eerste reden is vrij voor de hand liggend. Soms vinden mensen nieuwe dingen uit. En gelukkig maar, of de wereld zou blijven stilstaan. Voor die nieuwe dingen hebben die mensen ook nieuwe woorden nodig. Meestal wordt dat woord simpelweg overgenomen uit het taalgebied waaruit de uitvinding voortkomt. Voor veel vernieuwingen op het vlak van informatica is dat het Angelsaksische taalgebied. Denk bijvoorbeeld aan woorden zoals *e-mail* of *internet*: dat zijn perfect ingeburgerde en aanvaardbare Engelse woorden. Ook uit andere specifieke sectoren worden Engelse woorden vaak overgenomen om het eenvoudig te houden. Zo zijn de Engelse tennistermen *backhand* en *forehand* moeilijk te vertalen. Mijn eigen boksjuif heeft het dan weer over *chaps*, *crosses* en *hooks* als ze wil aangeven hoe ik die boksbal precies het leven zuur moet maken.

Ten tweede is een Engels woord soms eenvoudiger of meer ingeburgerd dan een Nederlands equivalent. Neem nu bijvoorbeeld *multitasken*. Het Nederlands heeft daar geen echt, compact alternatief voor. Je kunt het woord omschrijven als 'verschillende dingen tegelijk doen', maar dat is nogal omslachtig en dekt bovendien de lading niet helemaal. Een ander voorbeeld is het woord *siblings*. Onze noorderburen doen een verdienstelijke poging met *brussen* (broers en zussen), maar echt ingeburgerd is die combinatie toch niet.

Ten derde hebben Engelstalige, culturele uitingen een grote invloed in het Nederlandse taalgebied. We kijken met z'n allen *Game of Thrones* en *Orange is the new black* in de originele versies en we luisteren met even veel enthousiasme naar de muziek van Beyoncé, Foo Fighters en andere Engelstalige pop- en rocksterren. In andere landen, zoals Frankrijk, is die culturele invloed veel minder sterk. Daar geldt sinds de invoer van de *loi Toubon* in 1996 dat alle Franse radiozenders minstens 40% Franstalige muziek moeten draaien. Ook films worden vaak herwerkt tot een Franstalige versie. Originele, ondertitelde versies vind je in Frankrijk zelden.

De groeiende internationalisering, onder meer dankzij het internet, speelt uiteraard ook een grote rol. Op online platformen zoals *Reddit* communiceren internetgebruikers van over de hele wereld met elkaar in het Engels. Sterker nog: er bestaat een zogeheten *subreddit* (een groep posts over eenzelfde onderwerp) over België (*r/belgium*, mocht u interesse hebben) waar zo goed als steeds in het Engels gecommuniceerd wordt.

Wanneer u het Engels gebruikt om een van de hierboven vermelde redenen, zullen weinig mensen daar een probleem van maken. Het Engels is in al die gevallen immers erg nuttig en functioneel. Soms gebruiken mensen echter ook Engelse woorden om hun taalgebruik wat meer kleur te geven, om een sterkere connotatie aan een woord te geven of gewoonweg omdat ze vinden dat het Engelse woord leuker of levendiger klinkt. Zo klinkt *fake* misschien nog net iets blitser dan *vals* en klinkt *assets*, althans volgens de gebruikers van het woord, blitser dan *troeven*.

Heel *annoying*, dat Engels, niet? _ _ _ _ _

Er zijn dus veel redenen om ons Nederlands te doorspekken met Engelse termen. Sommige redenen zijn rationeel te verantwoorden, andere zijn eerder emotioneel. Maar waarom vinden we sommige Engelse woorden dan wel irritant en andere niet?

Een eerste verklarende factor is heel logisch: hoe langer we een Engels woord gebruiken, hoe meer ingeburgerd het geraakt en hoe meer het aanvaard wordt. Een woord als *baby* associëren mensen normaal gezien niet meteen met *Engels leenwoord*. Men kijkt integendeel eerder raar op als u het over een *boorling* heeft.

En ook de tweede verklarende factor *makes perfect sense*. Als er een goed, Nederlands alternatief bestaat, vinden mensen het irritanter dat u Engelse woorden gebruikt. Daarom vinden veel mensen *kids* bijvoorbeeld onnoemelijk vervelend, omdat *kinderen* echt exact dezelfde lading dekt. Als er echter geen alternatief komt, dan zitten we weer bij de eerste factor en wordt het woord hoe langer hoe meer deel van onze taal en minder irritant.

Rekening houdend met die twee factoren, zullen vooral de Engelse leenwoorden uit de laatste categorie tot irritatie leiden. De woorden die gebruikt worden louter om het Nederlandse discours op te leuken, hebben vaak een goed, ingeburgerd Nederlands alternatief. Vaak zal men die woorden dan ook als aanstellerig, overdreven leuk of geforceerd hip beschouwen.

Sommige mensen trekken zich niets aan van verengelsing, andere ergeren zich alleen in de hierboven genoemde gevallen. Maar bij een selecte groep taalgebruikers neemt de irritatie een georganiseerde vorm aan. Er bestaan namelijk verenigingen, stichtingen en genootschappen die strijden tegen 'de opmars van het Engels en de devaluatie van het Nederlands'. Enkele voorbeelden zijn de

Stichting Nederlands, het Ampzing Genootschap, de Stichting LOUT en De Bond tegen Leenwoorden.

Het Nederlands is dood, lang leve het Nederlands? _ _ _ _ _

De drijfveer van de meeste organisaties die strijden tegen vreemde invloeden, is het voortbestaan van het Nederlands te garanderen. Misschien is die vrees voor een teloorgang van onze taal echter grotendeels ongegrond. Eerst en vooral heeft het Nederlands immers al vele eeuwen ontlening overleefd. In de voorbije eeuwen kenden we bijvoorbeeld een sterke invloed van het Frans. Ook in de moderne tijd, waarin het Engels de belangrijkste beïnvloedende factor is, lijkt de taal stand te houden.

Daarnaast beperkt het Engels zich tot een aantal specifieke domeinen, zoals bepaalde sporten, informatica of het zakenleven. Ook in de taal van de jongere generatie vinden we veel Engelse invloeden. In de alledaagse standaardtaal lijkt de invloed van het Engels echter mee te vallen. Bij veel jongeren verdwijnt de neiging om veel Engelse woorden te gebruiken immers met het ouder worden.

Dan is er nog de reclamesector, of *advertising*, zoals de reclamejongens het zelf graag noemen. Ook in die sector wordt veel Engelse terminologie gebruikt, vooral om het product in kwestie een meer internationaal en prestigieus imago te geven. Met bepaalde talen gaan immers bepaalde associaties gepaard, en bij het Engels is dat nu eenmaal vaak 'prestige'. Uit onderzoek (bijvoorbeeld Hendriks, Van Meurs en Poos, 2017) blijkt echter dat mensen nog steeds vaak de voorkeur geven aan Nederlandse slogans, vooral als de Engelse slogan moeilijker te begrijpen is.

De invloed van het Engels is dus, net zoals de invloed van andere talen in de voorbije eeuwen, helemaal niet vreemd. Het principe is zo oud als de straat en bovendien zijn er vaak goede redenen om Engelse woorden over te nemen. Aan de andere kant is helemaal op het Engels overschakelen toch niet zo evident. Veel mensen ergeren zich immers nog steeds aan het gebruik van 'hippe' Engelse woorden waarvoor een goed Nederlands alternatief bestaat. Bovendien is het, zeker in emotionele situaties, toch nog altijd het eenvoudigst om je gewoon in je eigen moedertaal te kunnen uitdrukken. En als daar dan af en toe een emotionele Engelse uitroep tussenglijpt, *so be it*.

Sara Van Daele doceert als praktijkassistent Nederlandse taalbeheersing en Nederlandse bedrijfscommunicatie aan de KU Leuven.

e-mail: sara.vandaele@kuleuven.be

“'s Nachts da stond daar al in vier en vlam” Vooropplaatsing zonder inversie in de West-Vlaamse en Frans-Vlaamse dialecten

Chloé Lybaert en Bernard De Clerck

Dat West-Vlaanderen de meest dialectvaste regio is in Vlaanderen, is algemeen bekend. De West-Vlaamse dialecten worden typisch met bepaalde dialectkenmerken geassocieerd: in Over taal had Anne-Sophie Ghyselen (2017) het bijvoorbeeld nog over de g/h-verwarring, zowat het eerste kenmerk waar taalkundige leken aan denken wanneer hen gevraagd wordt om West-Vlaams te typeren. In deze bijdrage willen we het echter over een ander opvallend kenmerk hebben dat in de West-Vlaamse en in de met uitsterven bedreigde Frans-Vlaamse dialecten voorkomt, namelijk vooropplaatsing zonder inversie: het ontbreken van inversie wanneer de eerste zinsplaats ingenomen wordt door een ander zinsdeel dan het subject.

De positie van het subject in het Standaardnederlands en de Frans- en West-Vlaamse dialecten

In het huidige Standaardnederlands staat de persoonsvorm in de mededelende hoofdzin altijd op de tweede zinsplaats: slechts één constituent staat in het voorveld, dat aan dat vervoegde werkwoord voorafgaat (de aanloop, die geen deel uitmaakt van de eigenlijke zin, laten we hier uiteraard buiten beschouwing). Die constituent is doorgaans het subject van de zin (zie voorbeeld (1)), maar soms neemt een andere constituent (zoals het direct object) de positie voor het vervoegde werkwoord in en staat het subject na de persoonsvorm (2), een fenomeen dat we inversie noemen.

- (1) Standaardtaal [Hij] *drinkt* graag een glas bier.
(2) Standaardtaal Die jongen *moet* [je] niet te erg vertrouwen.

Deze volgorde, waarbij er slechts één zinsdeel voor de persoonsvorm staat, is een essentieel onderdeel van de grammatica van het Belgische en Nederlandse Standaardnederlands, en wordt ook in de meeste dialecten gevolgd. In het verleden observeerden verschillende dialectologen echter dat in de dialecten van Frans-Vlaanderen en het westen van West-Vlaanderen van dit volgordepatroon afgeweken wordt (zie onder meer Vanacker, 1977). Enkele voorbeelden:

- (3) West-Vlaams en 's anderendaags [de bode] *kwam*.
en de dag nadien kwam de bode.
(4) Frans-Vlaams en *ton* van 't boerenhof [we] *zijn* voortgegaan in
't jaar euh in 't jaar dertiene.
en dan hebben we de boerderij verlaten in euh
het jaar 1913.

Ook vandaag komt dit dialectkenmerk nog voor in West- en Frans-Vlaanderen. Het volgende voorbeeld werd

door Haegeman & Greco (te versch.) geattesteerd op de zender Njam bij Dominique Persoone, een Brugse tv-chef:

- (5) West-Vlaams oam wieder een feestje geven by ons thus [m']
en altijd over.
als we thuis een feestje geven, hebben we altijd restjes.

Interessant aan dit fenomeen is dat dat niet systematisch gebeurt: inversie blijft na een vooropgeplaatst zinsdeel in het Frans- en West-Vlaams soms wel en soms niet achterwege. Ook de volgorde met inversie komt in die gebieden dus voor:

- (6) West-Vlaams in een mande van witte wissen *wierd* [da] geplaatst.
in een mand van witte wissen werd dat gelegd.

In de literatuur bestaan er verschillende opvattingen over waar de alternantie tussen constructies met en zonder inversie vandaan komt: is het verschijnsel ontstaan onder invloed van het Frans, gaat het om een Ingveoons verschijnsel (dat dus afstamt van de taal van de Ingveonen, Germaanse stammen die langs de Noordzeekust woonden) of is het een autochtoon Middelnederlands verschijnsel dat in het conservatieve West-Vlaams bewaard is gebleven? Het debat over de oorsprong van dit verschijnsel is nog steeds aan de gang.

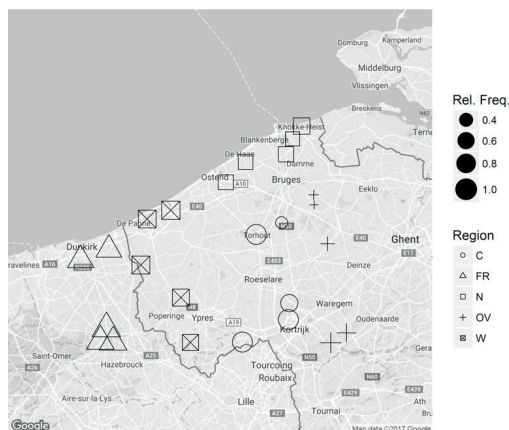
In deze bijdrage gaan we niet verder in op de oorsprong van dit fenomeen, maar staan we vooral stil bij de regionale verspreiding ervan en besteden we aandacht aan een van de door ons bestudeerde factoren die een invloed hebben op inversie, namelijk de vorm van het subject. Daarvoor hebben we op basis van een vrij uitgebreide corpusanalyse de woordvolgorde bestudeerd in dialectopnames verzameld door de Universiteit Gent in de jaren 1960-1970 bij honkvaste dialectsprekers van ouder dan 60 uit Frans- en West-Vlaanderen (zie www.dialectloket.be). Aan de hand van een corpus van 16.4 uur gesproken taal, werd het taalgebruik van 39 sprekers uit de volgende 25 dorpen onder de loep genomen:

- Noordelijk West-Vlaanderen (N): Knokke, Vlissegem, Ramskapelle, Dudzele en Zandvoorde
- Westelijk West-Vlaanderen (W): Koksijde, Nieuwpoort, Leisele, Woesten en Kemmel
- Continentaal West-Vlaanderen (C): Ruddervoorde, Torhout, Lendeledede, Heule en Wervik
- Overgangszone tussen West- en Oost-Vlaanderen (OV): Oedelem, Beernem, Ruiselede, Tiegem en Heestert
- Frans-Vlaanderen (FR): Uxem, Capelle-la-Grande, Hardifort, Bavinchove en St-Marie-Kappel.

Van alle dialectopnames zijn transcripties beschikbaar. Voorbeeldzinnen (3) tot en met (17) komen allemaal uit het corpus; de transcripties werden letterlijk overgenomen. In de voorbeeldzinnen staat het subject telkens tussen vierkante haken, de persoonsvorm cursief en het vooropgeplaatste zinsdeel is onderlijnd.

Vooropplaatsing zonder inversie: regionale verspreiding

Van de 1413 zinnen waarin inversie kon voorkomen, vertonen 560 zinnen inversie (40%) en 853 zinnen (60%) geen inversie. Dat betekent dat de volgorde *zonder* inversie over het algemeen vaker voorkomt in de bestudeerde gebieden, dan de volgorde *met* inversie. Er is wel sprake van regionale variatie binnen het gebied, zoals figuur 1 ook aantoont.

Figuur 1: de relatieve frequentie van de volgorde zonder inversie per gemeente (© Ludovic De Cuypere)

Wat opvalt, is dat het fenomeen ruimer verspreid is dan aanvankelijk werd gedacht. Niet alleen vinden we inversie in verwachte gebieden, namelijk Frans-Vlaanderen (91%) en westelijk West-Vlaanderen (65%), maar ook en zelfs meer in continentaal West-Vlaanderen (71%) en in mindere mate in noordelijk West-Vlaanderen (49%) en in de overgangszone (32%).

Dat de volgorde zonder inversie vaker voorkomt in continentaal West-Vlaanderen dan in westelijk West-Vlaanderen is verrassend.

Een mogelijke verklaring hiervoor is contact met het Frans: niet alleen liggen sommige dorpen van de continentale regio dicht bij de taalgrens (bijvoorbeeld Wervik), maar ook in Vlaanderen was het Frans lang een prestigieuze taal. De regio rond Kortrijk kende een bloeiende textielindustrie, die doorgaans in de handen was van de francofone bourgeoisie. Op die manier konden verschillende lagen van de maatschappij in contact komen met het Frans, wat tot transfer van dit kenmerk in de Nederlandse dialecten geleid kan hebben. Het zou in ieder geval de moeite lonen om ook in het Oost-Vlaamse, Brabantse en Limburgse dialectgebied te onderzoeken of de volgorde zonder inversie daar voorkomt, en of dat vaker het geval is aan de taalgrens en in gebieden waar een sterke aanwezigheid was van een Franstalige elite.

Hoewel uit Figuur 1 duidelijk blijkt dat inwoners van het noordoosten van West-Vlaanderen de inversieregel het vaakst toepassen in hun dialect, is het opvallend dat inversie in de overgangszone toch nog in 32% van de gevallen ontbreekt. Dat wijst erop dat dit fenomeen wellicht ook in (delen van) het Oost-Vlaamse dialectgebied voorkomt, en misschien zelfs nog verder naar het binnenland. Ook hier kan verder onderzoek duidelijkheid brengen.

Vooropplaatsing zonder inversie en de vorm van het subject

In onze studie hebben we aangetoond dat verschillende factoren een invloed hebben op inversie in de Frans- en West-Vlaamse dialecten: de aan- of afwezigheid van een pauze na het vooropgeplaatste zinsdeel, de vorm en functie van het vooropgeplaatste zinsdeel en de vorm van het subject zijn factoren die de aan- of afwezigheid van inversie beïnvloeden (zie De Clerck et al., te versch.). In dit stuk staan we stil bij die laatste factor, namelijk de vorm van het subject.

In ons corpus hebben we een onderscheid gemaakt tussen nominale constituenten (7), sterke pronomina (8), zwakke pronomina (9), clitische pronomina (10), 'dat' (11) en 'er' (12) als subject:

(7) West-Vlaams	en <u>na mijnen dood</u> [koning Albert] <i>ligt</i> naast me.
	en na mijn dood ligt koning Albert naast me.
(8) West-Vlaams	<u>over tijd</u> [gieder] <i>weunige</i> daar ook he.
	toen woonden jullie daar ook he.
(9) West-Vlaams	<u>nateurlijk</u> [ge] <i>zoe</i> moeten zegn.
	natuurlijk zou je moeten zeggen.
(10) West-Vlaams	's <u>nuchtens</u> ['k] <i>moste</i> na mijn werk.
	's morgens moest ik naar mijn werk.
(11) West-Vlaams	en <u>onder de krane</u> <i>wierd</i> [er] daar een tele gezet.
	en onder de kraan werd er daar een kom gezet.
(12) West-Vlaams	<u>in zeventiene</u> [da] <i>was</i> hier al geëvacueerd.
	in 1917 was alles hier geëvacueerd.

Logistische regressieanalyse toonde aan dat er een significant verband is tussen de vorm van het subject en de aan- of afwezigheid van inversie. Op basis van voorgaand onderzoek hadden we

verwacht dat de volgorde zonder inversie het meest zou voorkomen bij pronominale subjecten, en dan vooral bij zwakke en clitische pronomina, omdat hun syntactische gewicht kleiner is en omdat clitische subjecten als het ware vastkleven aan het woord dat erop volgt. Dat bleek echter slechts deels te kloppen: de afwezigheid van inversie wordt inderdaad vooral geassocieerd met clitische subjecten (75%) en zwakke pronomina (61%), maar tegelijk zien we dat die volgorde ook met het subject 'dat' (61%) en nominale subjecten (60%) vaak voorkomt. Non-inversie kwam minder voor bij sterke pronomina (45%) en vooral bij het subject 'er' (36%).

Dat bij nominale subjecten inversie zo vaak achterwege blijft, is verrassend, maar zou te maken kunnen hebben met de narratieve structuur van een tekst en met het discursieve effect dat in narratieve contexten vaak beoogd wordt.

Volgens Haegeman en Greco (te verschijnen) wordt non-inversie vaak gebruikt als framesetter in narratieve contexten. De eerste constituent vormt dan het interpretatiekader voor wat erop volgt. Vaak drukt die eerste constituent een contrast, nadruk of een temporele of ruimtelijke afbakening uit. In (13) zien we bijvoorbeeld een contrast tussen wat gebeurt in twee verschillende tijdskaders en in (14) introduceert *ommenekeer* een nieuw interpretatiekader met een onverwachte wending.

(13) Frans-Vlaams 's nuchtens amme deuregoengen [ze] waren nog nie ip, 's avonds amme thuiskwamen [ze] waren al te bedde.toen we 's morgens weggingen, waren ze nog niet wakker en toen we 's avonds vertrokken, sliepen ze al.

(14) West-Vlaams en *ommenekeer* [hij] et nu zelve een nieuw zwijnekot gezet.en plots heeft hij nu zelf een varkensstal gezet.

Datzelfde narratieve effect zou ook kunnen verklaren waarom het subject *dat* vaak voorkomt zonder inversie. In meer dan een kwart van de *dat*-zinnen zonder inversie zien we een contrastieve setting met tijdsmarkeerders (bijvoorbeeld *toen*, *nu* of *maar*), zoals in (15):

(15) West-Vlaams ewel *vroegeer jaren* [da] was azo ma *nu* [dat] en *telt* nu nie meer. ewel, vroegeer was dat zo, maar nu telt dat niet meer.

Tegelijk zien we echter dat narratief effect niet alle volgordes zonder inversie kan verklaren: in (16) bevat de volgorde zonder inversie een feitelijke beschrijving van een routineuze handeling waarin niet meteen een retorisch effect wordt nagestreefd.

(16) West-Vlaams en 't *enden de weke* [de vader] *brochtte* zijn pree binnen. en op het einde van de week bracht vader zijn loon mee.

Bovendien treffen we het bijwoord *ommenekeer* uit voorbeeld (14) in ons corpus ook aan in zinnen zonder inversie, zoals in (17).

(17) West-Vlaams *ommenekeer kwamen* [d'r] soldaten buiten. plots kwamen er soldaten buiten.

Het lijkt er dus op dat non-inversie weliswaar voor extra discursieve effecten kan zorgen, maar de aan- of afwezigheid ervan kan niet ten volle door die narratieve effecten verklaard worden. De impact van narratief effect op inversie is dus een variabele die slechts een gedeeltelijk antwoord biedt en verder onderzoek vraagt.

Conclusie

Vooropplaatsing zonder inversie vormt een interessant dialect kenmerk dat nog niet al zijn geheimen heeft prijsgegeven. Ten eerste bracht deze studie aan het licht dat het fenomeen veel ruimer verspreid is dan aanvankelijk gedacht, en dat het eventueel zelfs in regio's buiten West- en Frans-Vlaanderen waar te nemen valt. Ten tweede vallen de geattesteerde variatiepatronen in de alternantie niet altijd even makkelijk te verklaren. Naast puur vormelijke kenmerken, zoals de vorm van het subject, blijken ook narratieve aspecten een rol te spelen. En ook dat is niet het volledige plaatje. Meer onderzoek naar de verdere interactie tussen vormelijke kenmerken en narratieve componenten en/of informatiestructuur kan duidelijkheid brengen. *En up e zekern dag me goan 't mesjchien ol wetn.*

Literatuur

De Clerck, Bernard, Lybaert, Chloé, Saelens, Jorien en Ludovic De Cuypere (te versch.), 'A corpus-based analysis of V2 variation in West Flemish and French Flemish dialects'. In: *Journal of Germanic Linguistics* (te verschijnen).

Ghyselen, Anne-Sophie (2017), 'West-Vlamingen en het muggengeheugen: feiten en fictie'. In: *Over taal*, 56-1, blz. 6-8.

Vanacker, Valeer-Frits (1977), 'Syntactische overeenkomsten tussen Frans-Vlaamse en Westvlaamse dialecten'. In: *De Franse Nederlanden. Les Pays-Bas Français* 1977, blz. 206-216.

Haegeman, Liliane en Ciro Greco (te verschijnen), 'West Flemish V3 and the interaction of syntax and discourse'. In: *Journal of Comparative Germanic Linguistics*.

Chloé Lybaert en Bernard De Clerck zijn verbonden aan de vakgroep Vertalen, Tolken en Communicatie van de Universiteit Gent. Chloé Lybaert is doctor-assistent in de afdeling Nederlands en Bernard De Clerck is docent in de afdeling Engels.

e-mail: chloe.lybaert@ugent.be, bernard.declerck@ugent.be

Zanzu.be. Seksuele voorlichting in 14 talen

Pauline Van Daele, July De Wilde, Ellen Van Praet, Katrijn Maryns en Kaat Van Bosstraeten

Hoe vertel je een Iraanse vrouw dat de pil geen bescherming biedt tegen infecties? Hoe kan een Syrisch koppel zich voorbereiden op een bevalling in België? Of hoe vertel je een Afghaanse man dat mensen van hetzelfde geslacht in

België kunnen huwen? De communicatie met anderstalige migranten over seksualiteit en seksuele gezondheid loopt niet altijd van een leien dakje. Toch is die volgens Sensoa vzw, het Vlaams expertisecentrum voor seksuele gezondheid, essentieel. Om de kennis van kwetsbare migranten rond seksuele gezondheid te verhogen, lanceerde Sensoa vzw eind 2015 in samenwerking met het Duits Federaal Agentschap voor Gezondheidspromotie BZgA de 14-talige website Zanzu.be. Een onderzoeksteam van de Universiteit Gent evalueert nu of de website haar doel bereikt.

Een reëel probleem

Als kwetsbare migranten beschouwt Sensoa vzw kwetsbare nieuwkomers (in een inburgeringstraject), asielzoekers, mensen zonder wettig verblijf en kwetsbare migranten uit andere EU-landen (voornamelijk Roma). Uit eerder onderzoek van Sensoa blijkt dat cijfers op het vlak van hiv, soa, ongeplande zwangerschap en seksueel geweld bij deze doelgroep een pak hoger liggen dan bij de rest van de bevolking. Vaak ontbreekt het kwetsbare migranten aan basiskennis rond seksuele gezondheid door hun specifieke migratieachtergrond en de taboes die in hun thuisland heersen rond dit thema: 'For example, me, before, I don't know how to, if I want to stop having baby, how, what I will do', zegt een jonge vrouw uit Sudan. In België is die informatie wel voorhanden, maar vormt de taal een belangrijke barrière. Nederlands leren mag dan in het huidige migratiebeleid vanzelfsprekend zijn, info over seksuele gezondheid kan niet altijd wachten tot de eerste lessen Nederlands afgelopen zijn. 'Onze bewoners komen in een heel nieuwe context terecht en zitten vol vragen', zegt Carla Pannemans, medewerkster van het asielcentrum in Broechem. 'In elk bureau liggen bij ons voorbehoedsmiddelen, die iedereen vrij kan meenemen. Ook seksualiteit hoort bij de dagelijkse realiteit van het asielcentrum'.

Ook voor hulpverleners in de sociale en medische sector is interculturele communicatie niet altijd evident. Fedasil, de abortuscentra, de inburgeringsklassen, huisartsen enz. worden regelmatig geconfronteerd met nieuwkomers met vragen of problemen over seksuele gezondheid. Zij stoten daarbij op dezelfde taal- en cultuurbarrière. Tolken kunnen een oplossing bieden, maar de uren die voor tolkprestaties beschikbaar worden gesteld, zijn volgens de hulpverleners niet voldoende.

Zanzu: een meertalige oplossing

Om in te spelen op de noden van zowel kwetsbare migranten als hulpverleners, ontwikkelde Sensoa vzw de meertalige website

Zanzu.be. Zanzu informeert op een laagdrempelige manier over de thema's lichaam, gezinsplanning en zwangerschap, infecties, seksualiteit, relaties, en rechten en wet. De website is beschikbaar in 14 talen, waartussen gemakkelijk heen en weer geschakeld kan worden: Nederlands, Engels, Frans, Duits, Arabisch, Farsi, Albanees, Turks, Russisch, Pools, Bulgaars, Roemeens, Spaans en Portugees. De eenvoudige teksten, de duidelijke afbeeldingen en de navigatie met pictogrammen maken Zanzu een gemakkelijk hanteerbare tool voor mensen met een diverse achtergrond. Bovendien is er voor de meeste talen ook een voorleesfunctie.

Naast een betrouwbare bron voor migranten is de website eveneens een ondersteuningsmiddel voor professionals die met anderstaligen communiceren. In counselinggesprekken kunnen begeleider en cliënt de website bijvoorbeeld samen bekijken op een computer of tablet. De begeleider kan zo moeilijke onderwerpen uitleggen aan de hand van visueel materiaal of de cliënt stimuleren om de pagina's later zelf te consulteren. Daarbij hield Sensoa rekening met de gevoeligheid van het onderwerp. De teksten op Zanzu zijn neutraal geschreven en de ongeveer 300 beelden die de teksten verduidelijken zijn niet onnodig expliciet gemaakt.

Een eerste evaluatie

Zanzu.be kan uitstekende cijfers voorleggen met gemiddeld meer dan 15.000 bezoekers per week. Die bezoekers bevinden zich echter niet allemaal in Vlaanderen. De website blijkt ook populair in andere landen waarin een van de 14 talen gesproken wordt, zoals Iran, Turkije en Bulgarije. Om na te gaan of de website in België haar doelen bereikt, nam Sensoa een onderzoeksteam van de Universiteit Gent onder de arm, gespecialiseerd in interculturele communicatie in de zorgsector. Met de evaluatie wil Sensoa een antwoord krijgen op vragen als:

” Helpt Zanzu.be kwetsbare migranten betere keuzes te maken met betrekking tot hun seksuele gezondheid? Voelen professionals zich met Zanzu.be kundiger en meer op hun gemak om te praten over seksuele gezondheid met kwetsbare migranten? Heeft dit tot gevolg dat ze het onderwerp gemakkelijker aansnijden? Verbeterd Zanzu.be de communicatie tussen professionals en kwetsbare migranten over seksuele gezondheid in vormingen en counseling?

Om die vragen te kunnen beantwoorden werd ervoor gekozen om gegevens te verzamelen via meerdere kanalen: contextanalyse, een digitale enquête bij de professionals, interviews met kwetsbare migranten en video-opnames van gesprekken tussen hulpverlener en cliënt. Een combinatie van bevrachtingsstrategieën was nodig omdat zowel de onderzoeksvragen als de twee vooropgestelde doelgroepen van de website zeer uiteenlopend zijn.

Vragenlijsten bij professionals — — — — —

Met de vragenlijst wilde het onderzoeksteam een zo breed mogelijke doelgroep van professionals bevragen. Om de onderzoeksvragen te beantwoorden werden vragen gesteld over gebruiksfrequentie, gebruikskundigheid en tevredenheid. De vragenlijst omvatte feitelijke vragen (bijvoorbeeld 'ik gebruik Zanzu.be meestal in mijn gesprekken als het thema zich daartoe leent'), opinie- en houdingvragen (bijvoorbeeld 'ik voel me kundiger wanneer ik Zanzu.be gebruik') en ook tevredenheidsitems (bijvoorbeeld 'De kwaliteit van mijn gesprek is beter als ik Zanzu.be kan gebruiken').

247 hulpverleners vulden de enquête rond Zanzu.be in. Zij zijn onder meer sociaal werker, verpleegkundige, vroedvrouw, leerkracht maatschappelijke oriëntatie, huisarts, gynaecoloog en gezinsondersteuner. De enquête bereikte zowel de grote spelers in de sociale en inburgeringssector, zoals Kind en Gezin, OCMW en Agentschap Inburgering en Integratie, als kleinere organisaties, zoals Ghapro in Antwerpen en Lhiving in Brussel, die respectievelijk hulp verlenen aan sekswerkers en aan mensen met een chronische ziekte in kansarme situaties.

75% van de hulpverleners die de enquête invulden, spreekt in zijn of haar job over seksuele gezondheid met anderstalige patiënten, cliënten of leerlingen. Ze doen dat tijdens consultaties, vormingen, groepsgesprekken of lessen. Het thema dat in die gesprekken het vaakst aan bod komt, is gezinsplanning en zwangerschap, met onder meer subthema's rond anticonceptie. De taalbarrière in de zorgsector is dus reëel. Veel eerder dan tolken in te schakelen, geven de hulpverleners aan dat ze de consultaties met anderstaligen in het Nederlands proberen af te werken, of in de mate van het mogelijke terugvallen op het Engels of Frans als contacttaal.

114 hulpverleners rapporteerden dat ze de meertalige website

gebruiken in hun dagelijkse praktijk met anderstalige patiënten, cliënten of leerlingen. Zij zijn het erover eens dat ze met Zanzu.be gemakkelijker met de doelgroep kunnen praten over seksuele gezondheid en dat het instrument de kwaliteit van hun gesprekken verhoogt. Zij hebben bovendien de indruk dat hun patiënten de info op Zanzu in hun eigen taal goed begrijpen en niet als choquerend ervaren. De talen waarin zij de website het vaakst gebruiken, zijn Arabisch, Nederlands, Frans, Engels, Farsi en Turks.

Toch zijn er nog een paar hinderpalen voor de recente website. Zo is er voor veel hulpverleners de nood aan nog meer talen. In de ontwikkelingsfase van Zanzu werd rekening gehouden met het toenmalige vluchtelingenlandschap, dat sinds het hoogtepunt van de vluchtelingencrisis in 2015 inmiddels grondig hertekend is. Voor de grote groep Syriërs in het Belgische opvangnet is er geen probleem: zij spreken vooral Arabisch. Veel Afghaanse vluchtelingen spreken daarentegen enkel Pasjtoe, een van de twee officiële talen van Afghanistan. Zij vinden hun taal momenteel niet terug op Zanzu.be.

Interviews met kwetsbare migranten _ _ _

Het onderzoeksteam interviewde 24 migranten, primaire gebruikers van Zanzu.be. De medewerking van professionals om informanten te rekruteren was daarbij cruciaal. Via vertrouwenspersonen kregen de onderzoekers toegang tot bewoners van asielcentra zoals Fedasil Broechem, patiënten van abortuscentra en wijkgezondheidscentra, cursisten in inburgering en cliënten van sociale instellingen zoals OCMW's. Er werd gestreefd naar een zo divers mogelijke groep op het gebied van socio-demografische factoren, etnisch-culturele en religieuze achtergrond, omdat deze kenmerken een mogelijke impact hebben op de vertrouwelijkheid met en de bespreekbaarheid van het thema seksuele gezondheid. Zo werd een groep samengesteld van 15 vrouwen en 9 mannen (waaronder 2 dubbelinterviews met koppels) afkomstig uit Guinee, Ghana, Afghanistan, Eritrea, Turkije, Iran, Irak, Albanië, Ethiopië, Burundi, El Salvador, Kameroen, Dominicaanse Republiek, Bosnië, Peru en Nigeria. De oudste informant was 46 jaar, de jongste 17. De informanten waren zowel gehuwd als ongehuwd of gescheiden, zowel met als zonder kinderen, en meestal laaggeschoold.

In de interviews stelden de onderzoekers vragen over thema's zoals hun voorkennis rond seksuele gezondheid, hun omgang met het thema, de kennismaking met en het verdere gebruik van Zanzu en hun digitale geletterdheid. Over het algemeen werd de website erg enthousiast onthaald bij de nieuwkomers en asielzoekers. De meeste geïnterviewden onderkenden hun eigen gebrek aan kennis en de noodzaak van een tool als Zanzu:

” 'Inderdaad voor euh seksuele gezondheid is euh euh voor mij belangrijk, nodig. Ik heb euh niet zo veel ervaring, ik heb niet zoveel kennis van vrienden hier. Ik was

hier euh als nieuwkomer, de taal was ook moeilijk dus voor mij was heel belangrijk euh het is nog altijd moeilijk om over dit soort dingetjes met iedereen gaan praten want 't is in de privé euh euh euh materie. Ik kan niet met iedereen daarover praten.' (Iraanse vrouw, 37j.)

” 'It's very interesting website and very helpful. Like if I know this website for long maybe I will not go through what I go through so it actually helps a lot. For me personally it helped me a lot and it let me know what is right and what is not right what I have to do and what I not have to do. When I know the website I will be more careful I think and I'll be more vigilant.' (Ghanese vrouw, 17j.)

Een veel voorkomend probleem is dat niet-Westerse migranten vaak weinig kennis hebben van seksuele regels en omgangsvormen. Daardoor ligt het voor hen moeilijk om seksueel geweld aan te geven. Voor een van de jonge informanten in het onderzoek speelde Zanzu daarin een cruciale rol:

” 'Yeah after that I go to the website to and I learn a lot about it I didn't know there was rules and rights and I didn't even know that when you guy is abusing you have to go to police ((laughs)). So now now is like something that I have power on it. I learn a lot it helped it helped [...] actually when he talk to me I wanna have sex and I say no and he say why not I say because no is no you don't need to push me or something he said okay okay I'm not gonna force you and I say well so I tell that stuff make me learn a lot like of sex but I was I didn't know now I know.' (Ghanese vrouw, 17j.)

Daarnaast helpt een meertalige website om culturele barrières te overbruggen. 'Voor veel asielzoekers is het een shock om aan te komen in een land waar de cultuur inzake seksualiteit veel vrijer is en waar mannen en vrouwen ongedwongener met elkaar omgaan. Zij hebben meestal een erg beperkte kennis van seksualiteit, dus de nood aan informatie hierover is groot', aldus Thomas Demyttenaere, beleidsmedewerker bij Sensoa vzw. De info op Zanzu.be kan migranten ondersteunen om de voor hen nieuwe situaties te kaderen:

” 'Dat man voor met man.
- Dat was helemaal nieuw?
Ja, ja ja. En zo als ik zie de foto ((gebaren))
- Je was geschrokken?
Ja
- En ben je nu nog altijd geschrokken?
Nee nee nu toch, heb gezien dat, nu ik weet het.
- En nu je dat gelezen hebt op Zanzu?
Nu euh ik heb geleerd op die website.'
(Afghaanse asielzoeker, 20j.)

Video-opnames van authentieke gesprekken

Een derde dataverzamelmethode bestond uit video-opnames van authentieke gesprekken tussen professionals en kwetsbare migranten. Het opzet van deze methode was om met toestemming van de gespreksdeelnemers opnames te maken van 5 gesprekken waarbij de meertalige website wel werd gebruikt ter ondersteuning van het gesprek, en 5 gesprekken zonder de website. Door authentieke gesprekken met website-ondersteuning en gesprekken zonder website-ondersteuning te contrasteren, wou het onderzoeksteam zo nauwkeurig mogelijk de impact van het gebruik van de website op de communicatie tussen professionals en kwetsbare migranten nagaan.

Als setting werden de intakegesprekken van de abortuscentra in Gent en Antwerpen gekozen. In die eerste gesprekken overloopt een hulpverlener met de patiënt altijd de verschillende anticonceptiemiddelen. De centra houden geen cijfers bij over de herkomst van hun patiënten, maar de hulpverleners geven zelf aan dat ze regelmatig in contact komen met anderstalige patiënten die tot de Zanzu-doelgroep behoren. Dit deel van het onderzoek loopt op dit moment nog steeds.

Positieve reacties

De combinatie van de enquêteresultaten, interviews en beeldmateriaal moeten Sensoa vzw meer inzicht geven in de manier waarop hun instrument wordt gebruikt en hoe het eventueel nog beter ingezet kan worden. Dat Sensoa met Zanzu.be inspeelt op een reële nood aan toegankelijke meertalige communicatie rond seksuele gezondheid, blijkt onmiskenbaar uit de resultaten van de reeds geanalyseerde data. Ongeveer anderhalf jaar na de lancering van de website zijn de reacties bij zowel hulpverleners als migranten erg positief. Ook buitenlandse spelers richten hun ogen ondertussen op het Vlaams-Duitse initiatief. 'Het universele thema en de visuele en meertalige aard van de website lenen zich immers perfect voor samenwerkingen met buitenlandse partners', aldus Kaat Van Bosstraeten, beleidsmedewerker bij Sensoa en coördinator van het Zanzu-project. De lancering van Zanzu.nl staat al gepland voor dit najaar. Benieuwd welke landen binnenkort nog op de kar springen.

Pauline Van Daele, Jule De Wilde, Ellen Van Praet en Katrijn Maryns zijn verbonden aan de Universiteit Gent. Kaat Van Bosstraeten is beleidsmedewerker bij Sensoa vzw en coördinator van het Zanzu-project.

e-mail: jule.dewilde@ugent.be

Ik ben al lang geen Nederlander meer

Albert Oosterhof

De constructie 'hun hebben' is een onproblematische ontwikkeling en een taalkundige verbetering. Aldus Hans Bennis (Algemeen Secretaris van de Taalunie) in de Volkskrant van 1 maart. 'Hun' als onderwerp zou extra duidelijkheid creëren. Die redenering is niet zo goed te volgen, aangezien dat gebruik van 'hun' toch juist ook voor ambiguïteit kan zorgen. Maar ook als het geen taalkundige verbetering is, hoeven we ons nog geen zorgen te maken over de ontwikkeling als zodanig.

Vanuit Vlaanderen komt steun voor dat standpunt van Bennis. Steven Delarue schrijft in een stuk op www.neerlandistiek.nl terecht dat je taaldynamiek nu eenmaal niet kunt tegenhouden. Verder verwijst hij naar een artikel in De Morgen (3 maart 2017) waarin Johan De Caluwe (UGent) en Wim Vandenbussche (VUB) zich uitspreken over de vraag of 'hun hebben' ook in Vlaanderen kan doordringen:

” ‘Het zal niet snel gebeuren’, poneert Wim Vandenbussche (...). ‘Vergeet ook niet dat Vlamingen nogal een traditie hebben van taalverzorging, van vasthouden aan de normen.’ Daar zijn we inderdaad gevoelig voor, beaamt professor De Caluwe. ‘Ik zie het niet gebeuren dat Vlamingen dit zullen pikken. Als een woord of zinsconstructie typisch Hollands aanvoelt, dan nemen Vlamingen die niet over. Op dat vlak zijn we nogal op onze identiteit gesteld. Daarom hebben we ook nooit de Hollandse uitspraak overgenomen. Ook woorden als ‘nou’ of ‘hartstikke’ maken hier geen schijn van kans: te Hollands.’

Vlamingen hoeven zich dus geen zorgen te maken.

Er zit hier een addertje onder het gras. Het Vlaamse standpunt is enerzijds genuanceerd en tolerant, maar anderzijds wordt er nogal vertrouwd op een anti-Hollandse reflex die 'hun hebben' buiten de grenzen zal houden. Is men tolerant, juist omdat men ervan uitgaat dat het in Vlaanderen toch geen kans maakt? Het is allicht niet de bedoeling dat 'hun hebben' ook gebruikt zal worden in het Vlaamse onderwijs! In de praktijk zal zo'n taalelement zelfs kunnen dienen als lakmoesproef. Wil men een neerlandicus over de vloer die het voornaamwoord 'hun' op Hollandse wijze bezigt? Wie 'hun hebben' gebruikt, komt in Vlaanderen in de problemen. Tolerantie die zal leiden tot meer divergentie tussen Nederland en Vlaanderen.

Tegelijkertijd vraag ik me af of men niet te veel vertrouwen heeft in die anti-Hollandse gevoelens. Mijn jongste huisgenote spreekt bijvoorbeeld een soort Zeeuws-Vlaamse tussentaal, waarmee ik wil zeggen dat ze een woord als *noemen* op Vlaamse wijze gebruikt en

tegelijkertijd een woord als *hun* op Hollandse wijze. Dat kan in één zin: Hun noemen Samson en Gert. Dat taalgebruik gaat gepaard met een dubbele nationaliteit en loyaliteit aan België en Nederland. In onze interculturele samenleving lopen steeds meer figuren rond met zo'n hybride identiteit. Het zal ervoor zorgen dat we minder kunnen (en hoeven te) vertrouwen op een eigen homogene identiteit die vreemde taalelementen buiten zal houden.

Die hybride identiteit treffen we niet alleen aan in de grensstreek. In het culturele leven is er bij uitstek veel interactie tussen Vlamingen en Nederlanders. Een voorbeeld van iemand die de grens oversteekt is Rick de Leeuw. In een artikeltje op nieuwsblad.be van 10 oktober 2009 zegt hij:

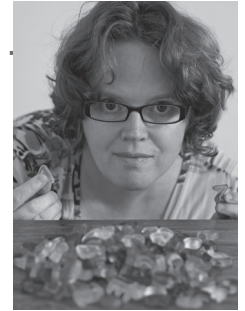
” ‘Ik zal nooit een Vlaming worden, maar ik ben al lang geen Nederlander meer.’

Wie een Nederlandstalige publicatie wil maken, kan dat doen in een Nederlandse en Vlaamse editie. Maar welke editie zou iemand als Rick de Leeuw moeten aanschaffen? Divergentie tussen Vlaanderen en Nederland biedt uiteindelijk weinig kansen.

Hoe zal die neiging tot divergentie trouwens voor Vlaanderen uitpakken? Ik heb eens een tekst bekeken die in een Vlaamse en Nederlandse versie is gepubliceerd. Waar bijvoorbeeld in de Nederlandse versie het algemene woord *uitvlakken* gebruikt wordt, gaat het in de Vlaamse versie over *wegdrummen*. Vlamingen kennen het woord uitvlakken echter ook wel en wegdrummen is inderdaad Belgisch-Nederlands, maar het past minder goed in een schriftelijke context. Op die manier is de Nederlandse variëteit ook goed toegankelijk voor Vlamingen, terwijl de Vlaamse variëteit informeler is en ook niet alle Vlamingen kan bekoren. De keuze voor twee versies kan dan in het nadeel werken van de Vlaamse variant. Hoe zal dat bijvoorbeeld uitpakken als men in het buitenland een keuze moet maken tussen de twee versies?

Albert Oosterhof is docent Nederlands aan de KU Leuven - campus Antwerpen.

e-mail: albert.oosterhof@kuleuven.be

Over rivieren, beken en andere watertjes

Miet Ooms

Laat ik eens een open deur intrappen: wij wonen in een waterrijke regio. Daarmee bedoel ik niet zozeer dat we geregeld met hemelwater gezegend worden – dat ook natuurlijk. Ik bedoel dat ons landschap doorsneden wordt met beken, grachten, sloten, rivieren en andere waterlopen. Het zijn er zoveel, dat ze ons amper opvallen. Heel wat oude waterlopen zijn intussen ook overdekt en dus onzichtbaar gemaakt, andere zijn drooggevallen en verdwenen.

Hydroniemen

Al die waterlopen hebben, of hadden ooit namen. De namen van de rivieren en de grotere lokale beken kennen de meeste mensen wel, die van de kleinere waterlopen zijn vaak uit het collectieve geheugen verdwenen. Toch geven die namen een hoop interessante informatie over de waterloop zelf en de bredere regio. Een naam kan iets vertellen over de (vroegere) bodemgesteldheid, over de geschiedenis van de omgeving, over de activiteiten in de buurt, enz. Daarom, en omdat het landschap de jongste jaren wel erg snel en drastisch verandert, besliste de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie in 2014 al om een woordenboek van de Vlaamse waternamen samen te stellen. Dat woordenboek zal uit twee delen bestaan: 1. Antwerpen, Vlaams-Brabant en Limburg en 2. West- en Oost-Vlaanderen. Het eerste deel hiervan verscheen in 2016. Omdat het aantal vennen en plassen dat in de archieven vernoemd wordt enorm groot is, werd al snel beslist om enkel de 'vloeiende waters', de waterlopen dus, te behandelen. In het eerste deel alleen al zijn er zo 4200 opgenomen.

What's in a name?

Nu, wat voor interessants valt er zoal te vertellen over waterlopen? Veel, zo blijkt. De redactie, die uit vier ervaren deskundigen in de toponymie bestaat, heeft alle informatie uit waterlopenatlassen, archieven en regiopublicaties bij elkaar gebracht. Zo kom je als lezer te weten welke waterlopen er ooit door je dorp hebben gelopen en intussen verdwenen zijn, welke er nog steeds zijn, hoe ze vroeger geheten hebben en welke naam ze nu hebben, waar die naam of namen vandaan komen, door welke plaatsen een waterloop stroomt en waar ze op aansluit, enz. Je ontdekt welke landschapselementen

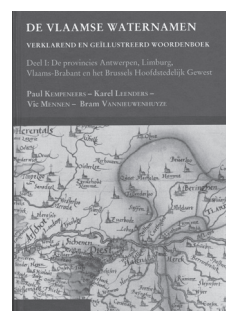
vereeuwigd werden in een naam, waar

bepaalde bestanddelen zoals *beek*, *aa*, *zijk*, *voorde*, *ul* vaak gebruikt zijn, over welk type waterloop het dan gaat, en nog veel meer. Dit alles maakt het boek niet enkel interessant voor taalkundigen en taalliefhebbers, maar ook voor iedereen die geïnteresseerd is in de lokale geschiedenis en geografie.

Wat stroomt er door mijn dorp?

Na het woordenboek zelf, dat alfabetisch volgens waterloopnaam is opgebouwd, volgt een bijzonder uitgebreide bibliografie en een index op gemeentenamen. Zo kun je niet alleen in het woordenboek opzoeken hoeveel *Winterbeken* er zijn en waar die zoal stromen, je ontdekt ook welke waterlopen er allemaal door je eigen geboortedorp stromen en ooit gestroomd hebben. Ik heb zo namen ontdekt die ik wel kende als gehucht of deel van een straatnaam, maar ik had er geen idee van dat die in oorsprong verwezen naar sloten en beekjes. Het boek sluit af met enkele illustraties van de waterbekkens en foto's van enkele van de beschreven waterlopen. Een puntje van kritiek: ik vind het jammer dat de generieke namen voor waterlopen en hun woordkaarten, zoals de hierboven genoemde *beek*, *aa*, *zijk* enz. gewoon mee in de alfabetische lijst waternamen zijn opgenomen en zo een beetje verloren staan tussen de concrete waterlopen. Ik had ze liever in een apart lijstje achteraan gezien, samen met hun woordkaarten.

Conclusie: het boek vult niet enkel een naamkundige leemte, het nodigt door zijn opzet uit om je eigen streek met andere ogen te bekijken en te verkennen. Wie weet inspireert het heemkundige verenigingen zelfs om deze stroompjes, loopjes en rivieren opnieuw te gaan ontdekken en waarderen, want bij elk watertje hoort een verhaal. En hopelijk komt dat tweede deel er snel.

P. Kempeneers, K. Leenders, V. Mennen en B. Vannieuwenhuyze, De Vlaamse waternamen. Verklarend en geïllustreerd woordenboek. Deel I. De provincies Antwerpen, Limburg, Vlaams-Brabant en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Leuven: Peeters Publishers, 2016, ISBN 9789042933439, VIII, 424 blz., 35 euro.

Twee atlassen vol taalverhalen

Miet Ooms

In mei dit jaar verschenen er tegelijk twee boeken die flink wat gewicht in de schaal leggen: de Atlas van de Nederlandse taal – Editie Vlaanderen en de Atlas van de Nederlandse taal – Editie Nederland. Ja, je leest het goed: twee (licht) verschillende edities van hetzelfde boek, een voor elk deel van het taalgebied. Ik kom later terug op de beweegredenen hiervoor en of het zijn doel bereikt.

Een atlas zonder kaarten?

In tegenstelling tot wat de titel doet vermoeden, is de Atlas van de Nederlandse taal geen verzameling taalkaarten met een beetje uitleg erbij. Het boek bevat wel degelijk kaarten, maar die vormen niet de hoofdmoot. Vanwaar dan die titel? 'Om duidelijk te maken dat het boek een staalkaart is van alles wat er over het Nederlands te vertellen valt, en omdat het geen leesboek is dat je van A tot Z moet lezen. Het is bedoeld als tafelboek, dat je gaandeweg ontdekt door het af en toe open te slaan en er een stukje in te lezen,' zei uitgever Maarten Van Steenberghe tijdens de boekvoorstelling. Gedeeltelijk klopt dat ook. Het boek is om te beginnen te zwaar en te groot om als leesboek mee te nemen of om je mee in de sofa te nestelen. Maar als het op een tafel ligt, lijkt het je wel te wenken: 'kom, neem even pauze en lees een van mijn zestig hoofdstukjes. Of meer dan een.' Het boek is prachtig vormgegeven, te beginnen met de portretjes op de omslag die de meest uiteenlopende vragen over taal stellen. Ook het binnenwerk stelt niet teleur: kleurrijke, gedetailleerde illustraties, heldere infographics, en – inderdaad – een flink aantal mooie taalkaarten. Zo kreeg de onder dialectliefhebbers bekende vlinderkaart een prachtige make-over (p. 152-153). De bekende gezichten die als illustratie fungeren in het boek zorgen voor een extra vleugje herkenbaarheid. Zo zien we hoe koningin Mathilde (p. 52) haar rollende r demonstreert, en mag Hannelore Bedert even klagen over het muhhehehehuen (p. 135).

Taal is leuk!

Mooie kaarten en herkenbare illustraties zijn leuk, maar maken een boek daarom nog niet interessant. Boeiende onderwerpen die helder uitgelegd worden wel. En laat het boek daar nu van vol van staan. Uitgeverij Lannoo, de initiatiefnemer van het hele project, had namelijk een gat in de taalmarkt ontdekt: een boek over het Nederlands in al zijn facetten, dat begrijpelijk en toegankelijk was voor het brede publiek en duidelijk zou maken dat taal heel wat meer en leuker is dan verhitte discussies over taalnormen en spelling. Zeker, er verschijnt heel wat over onze taal. Daarvoor hoef je de rubriek 'Te boek' van Over Taal maar te volgen, of de online winkel van bijvoorbeeld Onze Taal even te doorsnuffelen.

Het probleem is dat die publicaties ofwel eerder wetenschappelijk van aard zijn, ofwel over een deelonderwerp(je) gaan, ofwel taal- en schrijfadvisen geven. Daar is op zich niks mis mee, maar er ontbrak een algemeen overzicht.

Onder meer daardoor blijven gesprekken en discussies over taal vrij eenzijdig gaan over 'goed' en 'fout' taalgebruik, terwijl er veel meer en veel interessantere dingen over taal verteld kunnen worden. En dat vormde voor de uitgeverij het startpunt voor deze publicatie: een leuk en compleet boek maken dat een onmisbaar naslagwerk zou worden voor leraren, taalonderzoekers en taalliefhebbers allerhande. De uitgever haalde taalkundige en schrijfcoach Fieke Van der Gucht en professor taalkunde Johan De Caluwe erbij, en het project ging van start. Met de hulp van de collega's uit alle hoeken van de neerlandistiek behandelden ze zestig onderwerpen, van de verspreiding van het Nederlands over de wereld, de variatie binnen het Nederlands op alle mogelijke niveaus, de geschiedenis, het ontstaan van woorden, het leren van taal als moedertaal en vreemde taal, schrijven en spelling tot namen en historische figuren. Sommige stukjes gaan over meer algemene zaken, zoals 'Waar komen onze woorden vandaan?' over etymologie, andere behandelen eerder leuke anekdotes, zoals de typische welerterminologie in 'Wat is 'jargon'?

Geslaagd?

Is het boek nu geslaagd in zijn opzet? Nederlandse taalwetenschap komt inderdaad op een heel diverse manier aan bod. Zelfs taalkundigen kunnen met dit boek dingen bijleren die buiten hun eigen expertise vallen. Door de schrijfstijl blijft de lectuur ook licht en luchtig, zonder dat het inhoudelijk te leeg wordt. Gezonde en goed verteerbare kost dus. Zeg ik, zelf taalkundig opgeleid en met een meer dan doorsnee belangstelling voor taal in het algemeen en Nederlands in het bijzonder. Voor mij is het boek veel meer een feest van herkenning dan een ontdekking van het fenomeen taal. Daarom vroeg ik ook de mening van man (met interesse in taal maar veel minder achtergrond) en tienerzoon (weinig interesse in taal).

Ook zij vinden het boek aantrekkelijk en uitnodigend om erin te bladeren en te lezen. Er staan leuke en interessante weetjes in, die de nieuwsgierigheid (kunnen) prikkelen. Het woord 'atlas' in de titel is toch verwarrend: de reden waarom een boek met relatief weinig kaarten toch een atlas wordt genoemd, overtuigt niet helemaal. Een echt struikelblok is het niet. De vlotte stijl en de mooie grafische vormgeving zorgen ervoor dat het eindoordeel positief is. De atlas kan dus zeker ook niet-taalliefhebbers ervan overtuigen dat taal gewoon leuk is.

Twee edities: pro en contra _ _ _ _ _

De Atlas van de Nederlandse taal is dus een compleet, mooi en interessant taalboek. Maar dat verklaart nog niet waarom er twee edities zijn, die dan nog eens voor het grootste deel hetzelfde zijn. Was dat echt nodig? En wat als je wél geïnteresseerd bent in een van de hoofdstukken dat net in die andere editie staat?

Tijdens de boekpresentatie legde de uitgever Van Steenberghe de achtergrond van die beslissing uit. Toen Lannoo, als Vlaamse uitgeverij, het plan opvatte om een boek over het Nederlands uit te geven, werd al snel duidelijk dat ze dat niet kon doen zonder er Nederlanders bij te betrekken. Het boek moest immers over het Nederlands in het algemeen gaan, niet over dat in België alleen. Om ook over de grens, in Nederland, succes te hebben, moesten er dus Nederlandse auteurs bij betrokken zijn. Tegelijk wilde de uitgever geen toegevingen doen ten nadele van het Belgisch-Nederlands, niet in onderwerpen en niet in schrijfstijl. Het Nederlands in België staat evenwaardig naast het Nederlands in Nederland, en elke regio heeft nu eenmaal typische eigenaardigheden en eigen interesses. In plaats van een compromis te zoeken tussen de twee, waardoor die eigenheden zouden verdwijnen, is besloten om twee edities te maken die volwaardig naast elkaar kunnen staan. Op die manier worden de twee varianten van het Nederlands als evenwaardig erkend.

In de praktijk betekent dit dat van de zestig onderwerpen er zesenvijftig in beide boeken worden behandeld. Het hoofdstuk over het Fries bijv. staat enkel in de Nederlandse editie, dat over de Belgische taalwetgeving enkel in de Vlaamse. Maar dat zijn niet de enige verschillen. In andere hoofdstukken zijn er voorbeelden aangepast (op p. 102 staan zo in het hoofdstuk over familienamen in de Vlaamse editie bij de 'grappige duo's' de voorbeelden 'Poupaert – De Vogelaere' en 'Wittebrood – Blancpain', in de Nederlandse 'Spekken – Bonen' en 'Spetter – Kwak') en zijn er in de Nederlandse editie kleine stijlingrepen gebeurd als de gebruikte woorden en zinsconstructies net iets te Vlaams waren voor het eigen publiek.

Het is een keuze die zeker te verdedigen valt. Geen compromissen, waarbij het Nederlands in België doorgaans het onderspit delft, en erkenning voor beide taalgebieden. Het spijtige eraan is wel dat je twee boeken moet kopen om alle hoofdstukken te kunnen lezen en dat hierdoor de kans verdwijnt om net met elkaars cultuurverschillen en eigenaardigheden kennis te maken.

De extraatjes _ _ _ _ _

Omdat boeken, hoe mooi ze ook zijn, vroeg of laat verouderen en het interessant is om deze informatie ook online beschikbaar te hebben, is er ook een website en een facebookpagina van de Atlassen. Op de facebookpagina worden zowel feiten uit de atlas als nieuwtjes en nieuwe initiatieven rond taal gedeeld. De website bevat informatie uit beide atlassen, speels weergegeven in allerhande testjes en quizjes. Op die manier kan het materiaal bijvoorbeeld ook worden gebruikt in de klas.

De Atlassen, zowel de boeken als de website, zijn gewoon een must voor iedereen die plezier beleeft aan taal en meer wil weten over het Nederlands.

F. Van der Gucht, J. De Caluwe, M. Jansen en N. Van der Sijs,

Atlas van de Nederlandse taal. Editie Vlaanderen.

Tielt: Lannoo, 2017, ISBN 9789401432924, 272 blz., 39,99 euro.

F. Van der Gucht, J. De Caluwe, M. Jansen en N. Van der Sijs,

Atlas van de Nederlandse taal. Editie Nederland.

Tielt: Lannoo, 2017, ISBN 9789401442053, 272 blz., 39,99 euro.

De Europese Gerechtelijke Taalbescherming

Leonie Degroote

De verhouding tussen taal en recht krijgt de laatste jaren (terecht) steeds meer aandacht. Zo ook in het onderzoek van Isabelle Bambust. Zij onderzocht de Europese gerechtelijke taalbescherming, waarbij ze als vertrekpunt de Europese grensoverschrijdende mededeling van documenten nam.

Het onderzoek van Isabelle Bambust resulteerde in een omvangrijk werk dat de Europese gerechtelijke taalbescherming nauwkeurig beschrijft en het vanuit een kritische invalshoek belicht. De auteur formuleert in het werk bovendien een heel aantal aanbevelingen en breekt een lans voor een grotere aandacht voor de begrijpbaarheid van juridische documenten ten aanzien van de rechtzoekende.

In de eerste twee delen van het werk gaat Bambust na wat moet worden begrepen onder *een taal die de bestemming begrijpt*, zoals dat wordt geformuleerd in Art. 8 van de Europese Betekeningsverordening. Uitvoerig beschrijft ze dit begrip en hoe het zich verhoudt tot het begrip *officiële taal*. Bij de situering van de verschillende begrippen en de beschrijving van het spanningsveld tussen de beide maakt ze veelvuldig gebruik van voorbeelden uit de rechtspraak en verwijst ze uitvoerig naar literatuur. Hierdoor voelt het overzicht van de huidige Europese gerechtelijke taalbescherming vrijwel exhaustief aan.

Het derde deel van het werk gaat dieper in op het autonome recht op een vertaling. De auteur omschrijft in dit deel de, wat zij enigszins smalend noemt, *minimiserende criteria* die ertoe moeten bijdragen dat het recht op vertaling onrechtstreeks wordt gewaarborgd door de rechten van verdediging. Opnieuw stelt de auteur zich kritisch op. In dit derde onderdeel neemt ze de criteria een na een onder de loep. Opnieuw wordt haar kritiek gestaafd met verwijzingen naar literatuur en rechtspraak. In het derde deel maakt Isabelle Bambust bovendien gebruik van rechtsvergelijkende technieken, die toelaten haar invalshoek uit te breiden naar de taalbescherming in strafzaken.

In het vierde deel ten slotte, onderzoekt de auteur op basis van een empirisch onderzoek de wenselijkheid van een Europees Justitieel Talenregister. De auteur legde een vragenlijst voor aan ruim 300 proefpersonen en legde hiermee de wenselijkheid van een talenregister bij de rechtzoekenden bloot.

Daarnaast geeft Isabelle Bambust in dit deel ook een summiere aanzet voor de uitwerking van het register. Hoewel haar uiteenzetting hier en daar wat idealistisch aandoet en de weg van de theorie naar de praktijk meer dan zomaar een wil zou vereisen, verdient de piste zeker en vast de aandacht die de auteur eraan besteedt. De visie van Isabelle Bambust stemt minstens tot nadenken.

Het werk is geschreven op een wijze waaruit de ongedwongen liefde voor taal van de auteur blijkt. Ze hanteert een heel gevarieerd en rijk taalgebruik dat ervoor zorgt dat het werk uiterst aangenaam leest. Isabelle Bambust slaagt er op verrassende wijze in ook in de eerder theoretische onderdelen van het werk te blijven boeien en intrigeren door het gebruik van een bloemrijk taalgebruik.

In haar werk neemt Isabelle Bambust duidelijke standpunten in ten opzichte van de huidige regelgeving en de uitvoering ervan. Het boek beperkt zich niet enkel tot het beschrijven van de Europese gerechtelijke taalbescherming, maar geeft uitdrukkelijk de mening van de auteur weer. Hoewel dit aanvankelijk wat bevreemdend kan aanvoelen – het doorbreekt immers de louter objectieve weergave – stemt dit éézijdige standpunt vaak tot nadenken en leidt het ertoe dat de lezer ook zelf geneigd is een standpunt in te nemen en vragen te stellen bij wat aanvankelijk zonder meer aannemelijk leek.

Het volledige werk van Isabelle Bambust is een pleidooi voor een grotere taalbescherming van de rechtzoekende. Ze lijkt op bepaalde ogenblikken dan misschien wel een gevecht tegen de bierkaai te voeren, ze doet dat met zoveel daadkracht, dat die bierkaai zichzelf na het lezen van de aanbevelingen van Bambust minstens in twijfel moet trekken.

Isabelle Bambust,
De Europese gerechtelijke taalbescherming.
Enkele rechtvaardige aanbevelingen.
Brugge: Die Keure, 2017.
ISBN 9789048629053,
620 blz., 79 euro.

Autotherapie

Hugo Brouckaert

Hebt u ook de indruk tot een ander tijdperk te behoren als u niet 'in therapie gaat' of u zich niet onderwerpt aan meditatiesessies met het oog op geestelijke verdieping?

Niet dat hier iets nieuws aan de orde is. Ook in mijn katholieke opvoeding werden lang geleden de zintuigen aan vreemde rituelen blootgesteld. De doop, het aanbrengen van olie in het vormsel en bij het naderen van de dood, handopleggingen, voeten wassen, het besprenkelen met water tijdens de mis, het reukoffer in de vorm van wierook, de repetitieve teksten en de monofone gregoriaanse muziek, dat alles met de eeuwige zaligheid als einddoel.

Mede door de voortschrijdende secularisatie bleek dat al gauw onvoldoende als bron van welzijn. Fysieke ongemakken moesten worden behandeld door artsen en voor de dingen des geestes die niet onder de religie thuishoorden, waren psychiaters bevoegd. 'Een psy hebben' was een statussymbool.

Ook dat is hopeloos achterhaald. Alles loopt nu door elkaar. Pijn aan de knie wordt geacht tussen de oren te zitten en een depressie - bijvoorbeeld als gevolg van het opdoeken van je uitverkoren tijdschrift - bestrijd je met te gaan joggen, waardoor je opnieuw een knieletsel opdoet.

Voor een knobbel op de huid of een knoop in de geest is het nieuwste wondermiddel: in therapie gaan. Van Dale kent bijna 150 samenstellingen met therapie en de lijst van therapieën op het internet is haast eindeloos. Daarbovenop komt de hype van de meditatie, overgewaaid uit het Oosten, waar ook de Wijzen vandaan kwamen met hun wierook. Aldus zijn we opnieuw in de religie beland, annex bijgeloof.

We hebben allen een aura, een astraal lichaam, een chakra en nog van dat fraais te torsen. Het cultiveren daarvan moet ons ruimere geestelijke inzichten bieden. Vooral de chakra is hilarisch: het is het energiecentrum van ons lichaam en bestaat uit zeven wielen van verschillende kleuren. Volgens sommige adepten worden die aangevuld met nog meer kleinere wieltes, maar laten we niet zeuren over details.

Voor je het weet, zit je in die mallemolen. Dansen als een traditionele ontspannende bezigheid is

hopeloos verouderd. Nu doe je onder begeleiding aan biodanza, een systeem gericht op zelfontplooiing, waarbij de ontwikkeling en de integratie van vijf levenslijnen wordt gestimuleerd. Bloedzuigertherapie klinkt onaantrekkelijk, maar is heilzaam voor bijna tweehonderd verschillende klachten. Ik bespaar u de details over wondermiddelen als klankschalentherapie, bijensteektherapie en urinetherapie. Wij keren blijkbaar terug naar de kwakzalverij uit de middeleeuwen.

Toch vond ik dat ik voor mezelf uit die supermarkt een keuze moest maken. Een of andere leer met een moeilijke naam, die verbindingen met de kosmos wil maken, leek me te hoog gegrepen en Okido-yoga klonk voor mij te vrolijk. Ik kwam uiteindelijk terecht bij Brahma, schepper van het heelal, god van de wijsheid en regeerder van de hartstocht. Op het internet vond ik de 'Brahmaclub België'. Het bleek echter een vereniging te zijn die zich inzette voor het wel en wee van een bijzonder kippenras, de Brahmakip. Bovendien is Brahma ook een Braziliaans biermerk.

Er is ook zoiets als paardrijden, een op het eerste gezicht redelijk normale bezigheid, die toch gecompliceerder is dan je denkt. Er wordt immers een onderscheid gemaakt tussen Griekse en Romeinse paarden. Hippotherapie wordt gebruikt voor de motorische revalidatie van fysiek of mentaal gehandicapten. Equithérapie helpt voor het opbouwen van zelfvertrouwen, bij angstbegeleiding en ook om de algemene concentratie te verbeteren.

Ik kan echter niet kiezen en bovendien hangt er in zo een stoeterij een heel apart geurtje, maar dat valt dan weer onder de aromatherapie.

Ik heb dan maar besloten aan zelftherapie te doen: als ik tot rust wil komen, ga ik slapen, daarbij voortreffelijk geholpen door wat op het televisiescherm gaande is. Ben ik abnormaal?

Hugo Brouckaert is vertaler, ere-directeur van de Taaldienst van de Senaat en publicist.

e-mail: hugo.brouckaert@skynet.be

{Errata?}

1 En zelfs als er ruzie van komt, hoeft dat volgens psychotherapeute Nele Eyckerman, die bij The School of Life in Antwerpen de klas "Hoe overleef je je familie?" geeft, geen probleem te zijn. "Veel mensen zijn bang om ruzie te maken, ze vinden het zelfs een beetje marginaal. Maar eigenlijk is het een normaal communicatiemiddel.

Knack, jg. 47, nr. 15,
12 april 2017

2 Dat betekent niet dat Mohsen en ik nooit last hebben van cultuurverschillen. Soms begrijpen we elkaar niet. Ik zeg waar het op staat. Iraniers draaien om de hete brei heen. Ze zullen bijvoorbeeld niet snel in je gezicht zeggen dat ze je niet mogen.

Margriet, nr. 28,
29 juni - 6 juli 2017

4 op Mauna Loa waar de zes wetenschappers
Het zwembad is uiteraard een troef voor de gasten. "Het geeft soms de doorslag als ze moesten kiezen tussen een aantal B&B's", zegt Charlotte. "Hier kun je zwemmen van pasen tot oktober, het water is verwarmd."

Gazet van Antwerpen,
28 juli 2017

3 Nabij ging een 25 en 30 erder
Lady Gaga heeft uitgehaald naar Donald Trump na zijn ban op transgenders in het Amerikaanse leger. "Uw boodschap brengt de levens in gevaar van mensen in de hele VS en overzees die onze natie dienen", twitterde ze.

Gazet van Antwerpen, 28 juli 2017

5 Ik neem even de tijd het doorweekte servetje weg te gaan gooien en mijn handen te wassen. Mezelf te herpakken. Misschien ben ik gewoon te veel gewend aan alleen zijn. Wandelen, pilatus, lezen, soms een film – gisteren nog, dat Engelse kostuumdrama, dat was puur genieten.

Leesverhaal door Corine Hartman
in Margriet, nr. 31, 20-27 juli 2017

6 In Frankrijk heeft men de monarchie omvergeworpen. Toch staat het land nog vol symbolen van die periode. Men heeft die niet weggedaan, want ze maken deel uit van de Franse geschiedenis. Maar je kan zo'n monumenten wél duiden.

Gazet van Antwerpen,
17 augustus 2017

7 idertussen bezig van de slachtoffers zij chamen. (foto reuters)
e Staten heb- belangrikste le eer- land naar nee ds
Misschien moet het maar eens gedaan zijn met al die wilde outsourcing. In India of Marokko is het goedkoper werken, maar juridische zekerheid is er niet.

Knack, jg. 47, nr. 33,
16 augustus 2017